

DE NEDERLANDSTALIGE LITERAIRE CANON(S) ANNO 2022

EEN ENQUÊTE NAAR DE LITERAIRE KLASSIEKEN:
RAPPORTAGE (VOORPUBLICATIE)

AUTEURS

Lieke VAN DEINSEN
Anthe SEVENANTS
Freek VAN DE VELDE
met medewerking van
Gitte VERTOMMEN

INITIATIEFNEMERS

Lieke van Deinsen, Yra van Dijk, Judith Van Doorselaer, Thomas Van der Goten, Ryanne Keltjens, Nicolas Leus, Martijn Nicolaas, Wim Rutgers en Frank Willaert, met medewerking van Usha Balesar, Kris Van den Branden, Jeroen Dera, Sita Doerga Misier, Elisabeth Echteld, Ralf Grüttemeier, Ton van Kalmthout, Hilde Neus. Daarnaast traden de Caran (Caribische Associatie voor Neerlandistiek), deBuren, Fixdit, IVN (Internationale Vereniging voor Neerlandistiek), *de lage landen*, Leesoffensief Vlaanderen; Platform Levende talen, neerlandistiek.nl, Maatschappij der Nederlandse Letterkunde op als samenwerkingspartners. De technische realisatie van de canonenquête en de verwerking van de resultaten was in handen van Lieke van Deinsen, Anthe Sevenants en Freek Van de Velde. Ze kregen hierbij ondersteuning van Gitte Vertommen.

KANTL

Gent, Koninklijke Academie voor
Nederlandse Taal en Letteren, 2022

1. Inleiding: een nieuwe enquête, een nieuw geluid?

Eens in de zoveel tijd laait de discussie op over de Nederlandstalige literaire canon. Bestaat die eigenlijk wel? Hoeveel ‘klassieke’ werken telt de Nederlandstalige literatuur? Hoort iedereen die klassieken te kennen? Is het noodzakelijk dat middelbare scholieren de belangrijkste Nederlandstalige literaire teksten lezen? Met deze vragen werd in 2002 een canon-enquête georganiseerd door de toenmalige stichting DBNL (Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren).¹

Twintig jaar later zijn deze vragen actueler dan ooit. Kunnen we met een canon onze klassieken behoeden voor de vergetelheid in tijden van ontlezing? Welke rol speelt een Nederlandstalige literaire canon in een geglobaliseerde samenleving? En de lastigste vraag: welke werken behoren dan tot die literaire canon? Of kunnen we – gestuurd door het groeiend besef van processen van culturele in- en uitsluiting – beter spreken van literaire canons, meervoud dus? Hoog tijd voor een nieuwe en geactualiseerde bevraging, meende een gelegenheidscollectief van diverse partners uit de neerlandistiek in Nederland, België, Suriname en het Caribisch gebied, en daarbuiten.² Van 19 mei tot 1 juli 2022 werd daarom een grootschalige “Canonenquête 2022” afgenomen. Om de veranderende opvattingen over de literaire canon in kaart te brengen, werd de vraagstelling zoveel mogelijk gemodelleerd naar die van 2002. Hier en daar is – zoals hieronder per vraag kort is toegelicht – de vraagstelling geactualiseerd of aangepast aan de veranderende doelgroep. Daarnaast zijn enkele vragen toegevoegd die betrek-

1 Voor de opzet en resultaten van deze enquête, zie: René van Stipriaan, *De Nederlandse klassieken anno 2002: een enquête onder de leden van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde*, DBNL 2002. Wij zijn René van Stipriaan, een van de initiatiefnemers van de toenmalige bevraging, bijzonder erkentelijk voor het delen van zijn data en ervaringen, en de talloze collega’s die feedback leverden op versies van de voorliggende bevraging.

2 Dit gelegenheidscollectief bestond uit vertegenwoordigers van de KANTL, de Nederlandse Taalunie, NL Lab, Raad voor de Neerlandistiek, KB Den Haag/DBNL en het Platform voor Neerlandistiek en werd uitgevoerd door Lieke van Deinsen, Yra van Dijk, Judith Van Doorselaer, Thomas Van der Goten, Rianne Keltjens, Nicolas Leus, Martijn Nicolaas, Wim Rutgers en Frank Willaert, met medewerking van Usha Balesar, Kris Van den Branden, Jeroen Dera, Sita Doerga Misier, Elisabeth Echteld, Ralf Grüttemeier, Ton van Kalmthout, Hilde Neus. Daarnaast traden de Caran (Caribische Associatie voor Neerlandistiek), De Buren, Fixdit, IVN (Internationale Vereniging voor Neerlandistiek), de Lage Landen, Leesoffensief Vlaanderen; Platform Levende talen, Neerlandistiek.nl, Maatschappij der Nederlandse Letterkunde op als samenwerkingspartners. De technische realisatie van de canonenquête en de verwerking van de resultaten was in handen van Lieke van Deinsen, Anthe Sevenants en Freek Van de Velde. Ze kregen hierbij ondersteuning van Gitte Vertommen.

king hebben op meer recente kwesties die inspelen op het actuele debat over de literaire canon, zoals de mate waarin canons al dan niet rekening moeten houden met genderidentiteiten en culturele diversiteit.

Meer dan ooit speelt de discussie over de literaire canon onder verschillende groepen in de samenleving. Werd in 2002 de enquête om pragmatische redenen beperkt tot de leden van de *Maatschappij der Nederlandse Letterkunde*, ditmaal werd besloten over te gaan tot een grootschalige bevraging, breed uitgezet onder professionele lezers en liefhebbers van de Nederlandstalige literatuur binnen en buiten het Nederlandse taalgebied, met een zwaartepunt op onderwijsgeveden. In totaal werden 1977 formulieren volledig ingevuld door een gemêleerde groep respondenten (zie hieronder sectie 2 en Bijlage I). Dit stelde ons in staat om niet alleen algemene resultaten te presenteren, maar ook dieper in te gaan op eventuele verschillen tussen de respondenten: hebben bijvoorbeeld oudere generaties andere opvattingen dan jongere? Getuigen vrouwen van een andere visie dan mannen? Vullen Vlamingen of mensen uit overzeese gebieden hun canon(s) anders in dan Nederlanders? Denken docenten Nederlands anders over het nut en de noodzaak van de literaire canon dan niet-onderwijsgeveden? Is er een verschil van mening tussen veellezers of mensen die wat minder vaak een boek lezen? Om die vragen te beantwoorden hebben we gebruikgemaakt van zogenaamde regressieanalyses, een techniek uit de statistiek. Voor een uitgebreide toelichting bij deze analyses en de gebruikte methode, zie Bijlage II.

Onvermijdelijk in een enquête over de literaire canon zijn ‘lijstjes’, wat onwillekeurig de suggestie van een rangorde geeft. We hebben de respondenten gevraagd een aantal werken of auteurs te noemen die volgens hen zeker tot de ‘Nederlandse klassiekers’ behoren. Ter wille van de uitvoerbaarheid vroegen we dit aantal tot maximaal tien titels en/of auteurs te beperken. Om dezelfde reden hebben we gevraagd om het aantal namen of titels voor specifieke lijstjes, zoals literatuur uit of over de voormalige koloniën en kinder- en jeugdliteratuur, tot maximaal drie te beperken. Ingegeven door vergelijkbare pragmatiek gold waar het ging om aanvullende voorkeuren voor werken of auteurs voor specifieke lijstjes, zoals literatuur uit of over de voormalige koloniën en de kinder- en jeugdliteratuur, de restrictie van drie titels of namen. Veel respondenten beklagden zich hierover. Bijna de helft (45,9%) gaf bovendien aan geen voorstander te zijn van een canon met een ‘vastomlijnd aantal werken’ (zie Sectie 3.8). Om dit verslag niet langer te maken dan noodzakelijk en een vergelijking met de resultaten uit 2002 mogelijk te maken is besloten in deze rapportage steeds maximaal de eerste 100 titels en/of auteurs op te nemen. De volledige lijsten van titels en auteurs die tenminste drie keer genoemd werden, zijn te raadplegen op canonfestival.org.

Het uitvoeren van een onderzoek naar de klassieken van de Nederlandstalige literatuur was en blijft dus een precare zaak. Hoewel door zorgvuldig wikken en wegen is geprobeerd om tot optimale vraagstellingen te komen, was de orga-

nisatie zich er bij aanvang zeer van bewust dat de gekozen formuleringen zo hun beperkingen kenden. Dat begint al bij de veronderstelling dat er zoiets als ‘de Nederlandstalige klassieken’ bestaat, en bovendien dat ze met naam en toenaam aangewezen kunnen worden. Respondenten werden daarom in de gelegenheid gesteld om vrije opmerkingen toe te voegen, zowel per vraag als over de enquête als geheel. Er is gretig van deze mogelijk gebruikgemaakt. Het voert te ver om deze individuele opmerkingen integraal op te nemen in dit verslag. Per vraag wordt daarom steeds het totaal aantal reacties vermeld en een eerste inventaris van de terugkerende suggesties en commentaren gegeven. Een korte beknopte bloemlezing van citaten is gegeven in Bijlage III. Het totaal aan opmerkingen kan een rijke bron zijn voor nader onderzoek.

Al met al biedt deze enquête veel stof tot nadenken en zo is ze ook bedoeld.

Enkele in het oog springende observaties:

Wat betreft de lijstjes:

- De concrete invulling van de canon blijkt significant stabiel. 78% van zowel de auteurs als werken die in de top-100 genoemd werden, behoorde eveneens tot de meest genoemde auteurs of werken in 2002. Net als in 2002 komt Multatuli uit de enquête naar voren als de meest canonieke auteur en zijn *Max Havelaar; of De Koffijveilingen der Nederlandsche Handel-Maatschappij* als de meest canonieke tekst van de Nederlandstalige literatuur.
- Enkele opmerkelijke verschuivingen: het aantal vrouwen in de top-100 is aanzienlijk gestegen (van 11/100 in 2002 naar 24/100 in 2022). Ook worden vrouwen vaker genoemd als ‘ten onrechte vergeten’. Met name de 18^e eeuw blijkt – zoals Betje Wolff al eens opmerkte – ‘de eeuw der vrouwen’: de helft van de tien meest genoemde auteurs uit die periode zijn van het vrouwelijke geslacht.
- De historische letterkunde in algemene zin - maar het geldt voor nagenoeg alle teksten en auteurs van voor de Tweede Wereldoorlog - verliest snel terrein. *Van den Vos Reynaerde* behoudt nog de tweede plaats, verder dalen vrijwel alle titels; Vondel daalde zelfs van de tweede naar de twaalfde plaats in het auteursoverzicht.
- Ook poëzie als genre lijkt minder gewaardeerd te worden onder de ‘klassiekers’. Onder de meest genoemde werken uit de 20^e en 21^e eeuw ontbreken dichtbundels zelfs volledig.
- Literatuur uit of over de voormalige koloniën lijkt aan een voorzichtige opmars begonnen.
- Tussen Nederlandse en Belgische respondenten tekent zich een verschillende visie op de ‘grote drie’ van de Nederlandse literatuur af. Bij Nederlandse respondenten staan Multatuli, Hermans en Reve bovenaan; Bij Belgische respondenten: Claus, Elsschot, Boon. Daarenboven: waar in de top-10 van Nederlandse respondenten slechts één Vlaamse titel (*Van den Vos Reynaer-*

de) voorkomt, bestaat die van Belgische respondenten uit vijf Vlaamse en vijf Nederlandse titels.

Over de waarde van een literaire canon:

- Een overweldigende meerderheid (79,59%) vindt dat (fragmenten van) literaire klassiekers en literatuurgeschiedenis een plaats moeten hebben in *alle* richtingen van het secundair onderwijs. Het voorschrijven van een *verplichte leeslijst* – waar in 2002 nog een ruime meerderheid voorstander voor was – wordt nu als contraproductief beschouwd.
- De meerderheid van de respondenten doet een krachtige aanbeveling voor een canon die niet gelimiteerd wordt door een vastomlijnd aantal werken. Bij het invullen van deze flexibele lijst moet in het bijzonder oog zijn voor kwalitatief hoogstaand werk van vrouwelijke schrijvers, schrijvers van een diverse culturele achtergrond en/of werken van schrijvers uit of over de voormalige koloniën. Opvallend is dat veel voorstanders van laatstgenoemde categorie toegeven geen concrete auteurs en/of titels te kunnen noemen. Met name vrouwen en jongere respondenten zijn significant vaker voorstander van het streven naar genderdiversiteit en culturele inclusie.
- Ook makers van niet-traditionele literaire genres als *spoken word*-kunst zouden tot de canon moeten kunnen worden gerekend. Veellezers zijn hier significant minder vaak voorstander van.
- Een meerderheid ziet er heil in meerdere canons parallel aan elkaar te laten bestaan. Met name het idee van een aparte canon van de jeugdliteratuur wordt vaak geopperd. Een duidelijke top 7 tekent zich al af: Thea Beckman, *Kruistocht in spijkerbroek*; Tonke Dragt, *De brief voor de koning*; Annie M.G. Schmidt, *Pluk van de Petteflet* en *Jip en Janneke*; Jan Terlouw, *Koning van Katoren* en *Oorlogswinter*; en Annet Schaap, *Lampje*.

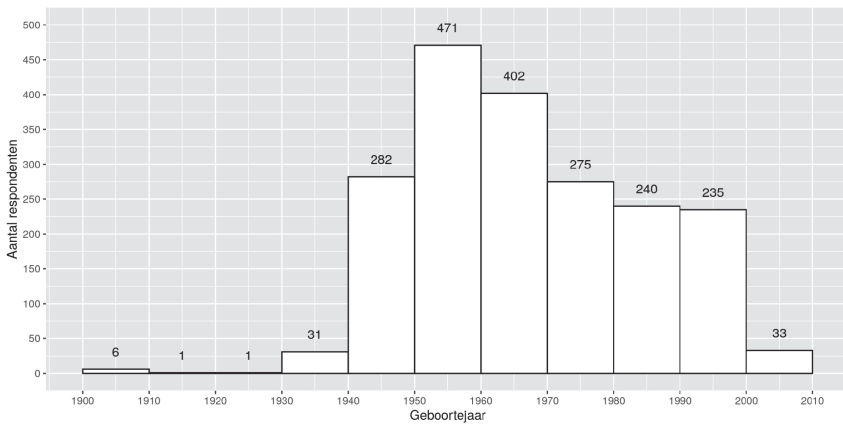
Dit zijn slechts enkele waarnemingen. Het is niet onze bedoeling het laatste woord over de resultaten te zeggen. We hopen dat de resultaten bouwstenen vormen voor een breed publiek debat over de literaire canon.

Namens de initiatiefnemers,

Lieke van Deinsen, Anthe Sevenants en Freek Van de Velde,
met medewerking van Gitte Vertommen.

2. Respondenten

De enquête is volledig ingevuld door 1977 unieke respondenten. Op basis van de persoonsgegevens die zij opgaven zijn de volgende observaties te doen: De meeste respondenten zijn geboren in de tweede helft van de twintigste eeuw (Afb. 1). De gemiddelde leeftijd is 54,3 jaar.³

Afb. 1. Overzicht van het geboortedeceennium van de respondenten

Van de respondenten identificeert 45,7% zich als man, 49,3% als vrouw en 0,8% als non-binair (4,2% onthield zich van antwoord). Bij de analyse van de impact van de variabele genderidentiteit is alleen gekeken naar het onderscheid man-vrouw. De groep non-binair is te klein om statistische uitspraken over te doen. 57,9% van de respondenten is afkomstig uit Nederland, 36,8% uit België, 3,2% uit Suriname, Indonesië en de Caribische gebieden (koepelterm: ‘Overzees’) en 2,1% kwam elders vandaan. Nemen we het inwonersaantal van Nederland (ca. 17 miljoen) en Vlaanderen (ca. 6 miljoen), dan zien we een oververtegenwoordiging van Vlaamse respondenten.

Bijna alle respondenten zijn moedertaalsprekers van het Nederlands (96%). De overige 4% bestaat uit enerzijds mensen die anderstalig zijn (3,3%) of aangeven dat zij een dialect of regionale taal spreken, die eigenlijk ook tot het Nederlandse taalgebied ‘lato sensu’ horen (circa. 0,7%). De meerderheid heeft een opleiding

3 Zoals altijd bij enquêtes zullen sommige respondenten niet alle gegevens accuraat hebben ingevuld. Het is bijvoorbeeld onwaarschijnlijk dat maar liefst zes respondenten geboren zijn in het eerste decennium van de twintigste eeuw.

aan het hoger (22,9%) of universitair (69,5%) onderwijs voltooid. 72,2% van de ondervraagden gaf aan professioneel met taal bezig te zijn, hiervan oefende 42,8% het beroep van docent Nederlands uit. Ruim 11% van de professionele taalgebruikers werkte buiten het Nederlandse taalgebied. Tot slot werd alle respondenten gevraagd een inschatting te maken van de hoeveelheid boeken die zij jaarlijks lezen. Gemiddeld zeggen de deelnemers 25 boeken per jaar te lezen.

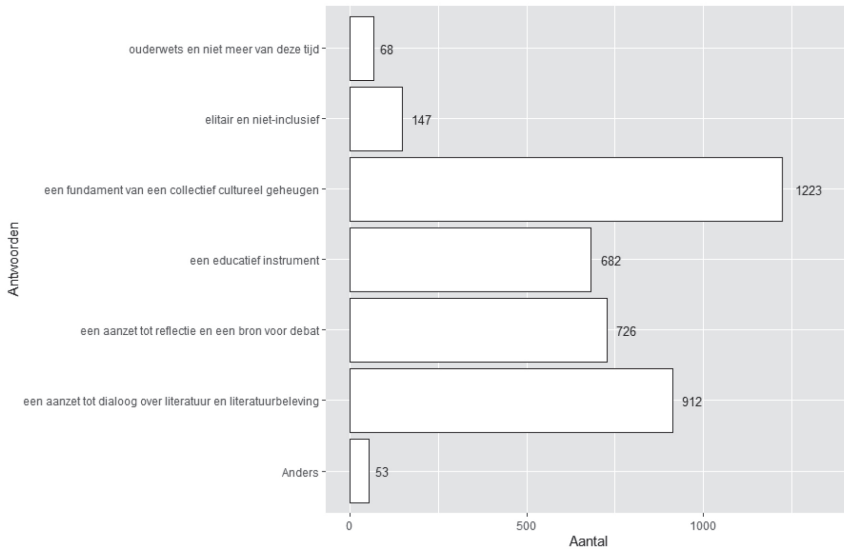
3. Resultaten I

Opvattingen over de literaire canon

Hieronder presenteren we de resultaten, geclusterd per onderwerp. De oorspronkelijke volgorde van bevragen is opgenomen in Bijlage 4. Per stelling geven wij steeds de algemene resultaten, de in het oog springende bevindingen van de regressieanalyses, en – indien deze optie werd geboden – een overzicht van de terugkerende opmerkingen en/of suggesties uit het vrije veld. Tot slot wordt, waar relevant, een vergelijking met de resultaten uit 2002 gegeven.

3.1. Algemeen: Visies op de canon

De stelling luidde: *De literaire canon is voor mij...(maximaal 3 antwoorden)*

Afb. 2. Resultaten vraag: *Een literaire canon is voor mij...*

Omdat respondenten meerdere antwoorden konden selecteren, geven we hier geen percentage maar aantallen. De meeste respondenten vonden hun gading in de opgegeven mogelijkheden. Met name de opties die het nut of de noodzaak van de canon onderschrijven worden veelvuldig gekozen. Een kleine minder-

heid koos de optie ‘Anders’. Het was de bedoeling dat de respondenten daar in een vrij veld iets konden invullen, maar door een technische hapering zijn die antwoorden helaas verloren gegaan bij het binnenhalen van de enquêteresultaten.

Nadere analyse

We zijn per antwoordcategorie nagegaan of er demografische verschillen zijn onder de respondenten (zie tevens Bijlage II). Voor de negatieve antwoorden kunnen we een effect van leeftijd vaststellen: hoe jonger, hoe meer geneigd de canon ouder ‘ouderwets en niet meer van deze tijd’ en ‘elitair en niet-inclusief’ te vinden. Vrouwen vinden de canon eerder elitair dan mannen.

Voor de positievere visies zien we een effect van leeftijd, van beroep, en van regio: hoe jonger de respondent, hoe groter de kans dat de canon wordt beschouwd als ‘een aanzet tot reflectie en een bron voor debat’ en ‘een aanzet tot dialoog over literatuur en literatuurbeleving’. Dat geldt ook voor taalleerkrachten. Belgen zijn wat meer geneigd dan Nederlanders om de canon te zien als ‘een aanzet tot reflectie en een bron voor debat’. Respondenten uit overzeese gebieden juist minder.

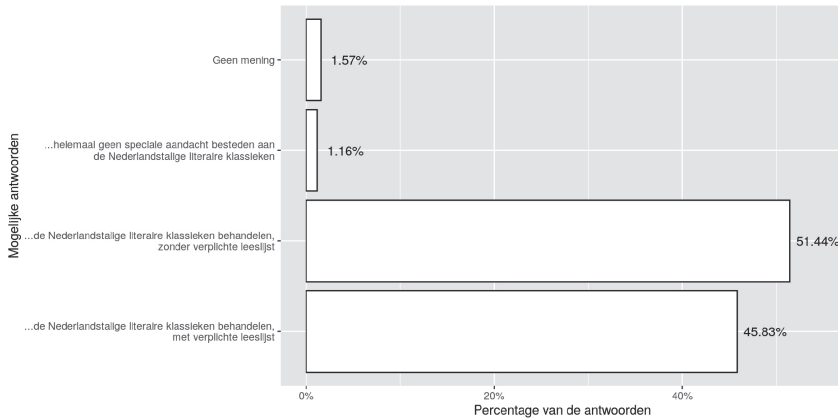
Bij de ronduit bevestigende visies zien we een divergent beeld. Hoe jonger de respondent, hoe meer die de canon ziet als een educatief instrument. Die visie wordt ook vaker aangehangen door mannen dan door vrouwen, en vaker door Belgen dan door Nederlanders. Taalleerkrachten vinden dat ook vaak, zoals verwacht kan worden, maar het onderscheid is niet statistisch significant in onze steekproef. De visie dat de canon ‘een fundament van een collectief cultureel geheugen’ is dan weer populairder naarmate de respondent ouder is. Hier is het onderscheid tussen taalleerkrachten en andere beroepsgroepen significant: leerkrachten hangen deze zienswijze vaker aan dan niet-leerkrachten. Respondenten uit overzeese gebieden zijn aanzienlijk minder geneigd zich achter deze visie te scharen.

3.2. Onderwijs: Aandacht voor de canon en de (verplichte) leeslijst

De vraag luidde: *in het voortgezet/secundair onderwijs moeten we...*

Uit de resultaten van de vorige vraag bleek al dat een aanzienlijk deel van de respondenten de canon ziet als ‘educatief instrument’. In de volgende reeks vragen wordt nader ingegaan op inzet van de canon in onderwijscontexten. Allereerst werd respondenten gevraagd of er in het voortgezet/secundair onderwijs

aandacht moet zijn voor literaire klassiekers, en of hierbij gebruik moet worden gemaakt van een verplichte leeslijst. Hierop werd als volgt geantwoord:

Afb. 3. Resultaten stelling: *in het voortgezet/secundair onderwijs moeten we...*

De resultaten laten zien dat er een overweldigende meerderheid is die vindt dat literaire klassieken in het secundair onderwijs aan bod moeten komen. Binnen deze meerderheid tekenen zich twee duidelijke kampen af als het gaat om de inzet van een verplichte leeslijst hierbij. Een kleine meerderheid vindt dat de literaire klassiekers *zonder* verplichte leeslijst moeten worden behandeld.

Toelichtingen

We ontvingen in totaal 1061 toelichtingen voor deze vraag. Dat betekent dat 53.67% van de respondenten een toelichting gegeven heeft voor deze vraag. Uit de opmerkingen blijkt dat respondenten grofweg twee verschillende invullingen aan ‘verplichte leeslijst’ gaven. Sommigen zijn voorstander van een lijst van werken – al dan niet samengesteld door de leerkracht – die *allemaal* verplicht gelezen dienen te worden, anderen geven de voorkeur aan een lijst waaruit de leerlingen verplicht één of meerdere werken kiezen. Consensus bestaat er wel over het belang om jongeren te verplichten om een canoniek werk te lezen, vanuit de veronderstelling dat deze groep hier anders nooit mee in contact zou komen en daardoor een belangrijk bestanddeel van hun cultuur zou moeten missen. Daarbij wordt regelmatig de kanttekening gemaakt dat die canon zou moeten worden uitgebreid met werken van bijv. vrouwelijke auteurs, schrijvers van een diverse culturele achtergrond of meer hedendaagse schrijvers wiens werken die dichter aanleunen bij de leefwereld van de jongeren. Daarnaast zouden jongeren een “verplicht” werk moeten kunnen combineren met een “vrijblijvend” werk, dat beter is aangepast aan hun niveau en interesse. Sommigen vinden dat “de groten” niet opgedrongen hoeven te worden en dat verplichting demotiveert en

het leesplezier in de weg staat; anderen lijkt het uitdagend en verrassend om jongeren een boek aan te reiken dat ze nooit uit zichzelf zouden kiezen. Daarnaast komt herhaaldelijk het voorstel om bepaalde canonieke werken enkel fragmentarisch te lezen. Uit de kleine groep respondenten die eerder geen aandacht zouden besteden aan Nederlandse klassiekers in de klas komt naar voren dat zij voornamelijk problemen hebben met het concept ‘canon’ *an sich* of liever de focus zouden verschuiven naar Europese literatuur. Over één zaak is het merendeel van de respondenten het wel eens: een enthousiaste docent die de leerlingen weet te motiveren en hen op de juiste manier begeleidt, is van cruciaal belang.

Vergelijking 2002-2022

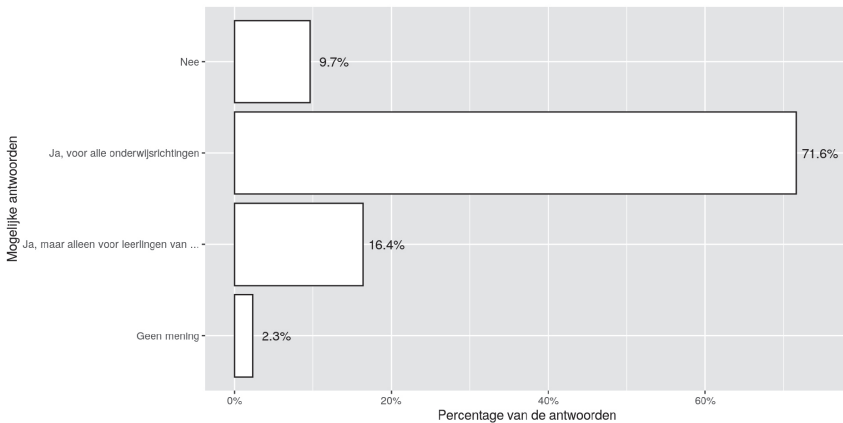
De resultaten uit 2022 stemmen op een aantal punten overeen met die uit 2002. Ook in 2002 was een overweldigende meerderheid (98,3%) voorstander van aandacht voor de klassiekers uit de Nederlandse literatuur in het voortgezet en hoger onderwijs. Wel is de verplichte leeslijst minder populair geworden. In 2002 was nog 80,6% van de respondenten voorstander van zo’n lijst, terwijl dat in 2020 krap de helft is. Hierbij moet de kanttekening worden gemaakt dat niet helemaal duidelijk is wat respondenten onder ‘verplichte leeslijst’ verstondden. Mogelijk werd deze verschuiving in de hand gewerkt doordat in de huidige vraagstelling niet louter naar het ‘VWO-curriculum’ werd gepeild, zoals dit het geval was in 2002, maar in meer algemene termen over onderwijs werd gesproken.

Nadere analyse

Uit de regressieanalyse blijkt dat er geen noemenswaardig verschil bestaat tussen mannen en vrouwen, noch tussen Belgen, Nederlanders of mensen van buiten de Lage Landen. Respondenten die veel boeken lezen houden er ook geen zichtbaar andere opinies na dan wie minder boeken leest, en – opmerkelijk – mensen die beroepshalve met taal bezig (taalleerkrachten) zijn, verschillen in onze enquête niet van ‘leken’. Daar moeten we natuurlijk wel bij aantekenen dat wie de moeite neemt dit soort enquêtes in te vullen, wellicht al wat meer geneigd is literatuur belangrijk te vinden. Wel is er een effect van leeftijd: hoe ouder de respondenten, hoe meer heil in literatuuronderwijs en in een verplichte leeslijst.

3.3. Onderwijs: Plaats van literaire klassiekers in het onderwijs

De stelling luidde: *Leerlingen in het voortgezet/secundair onderwijs zouden zeker enkele Nederlandstalige literaire klassiekers moeten lezen...*

Afb. 4. Resultaten stelling: *Leerlingen in het voortgezet/secundair onderwijs zouden zeker enkele Nederlandstalige literaire klassiekers moeten lezen.*

De meeste respondenten vinden dat het lezen van literaire klassiekers verplicht moet zijn voor *alle* leerlingen uit het voortgezet/secundair onderwijs. Waar het antwoord ‘Ja, maar alleen voor leerlingen van...’ werd gekozen (16,4%), gaven de respondenten in het commentaarveld specifieke onderwijsrichtingen aan. De meerderheid hiervan vindt dat het verplichtstellen moet worden beperkt tot havo/vwo (Nederland) en ASO/KSO (België).⁴

Toelichtingen

We ontvingen in totaal 761 toelichtingen voor deze vraag. Dat betekent dat 38.49% van de respondenten een toelichting gegeven heeft voor deze vraag. Als argument voor het aanbieden van literaire klassiekers in *alle* onderwijsrichtingen wordt vooral beklemtoond dat er niet gediscrimineerd mag worden op basis van studierichting en elke leerling recht heeft op literatuur en de culturele en talige kennis die door lezen vergaard kan worden. De werken die gekozen worden zouden wel moeten worden aangepast aan het niveau en de interesses van de leerlingen. Ook hier tekent een terugkerend patroon zich af: aso/vwo-richtingen zouden elk werk moeten aankunnen, terwijl andere leerlingen (bijv. tso/havo) eerder van literatuur zouden moeten proeven (aan de hand van fragmenten) om het leesplezier te ontdekken. Andere respondenten geven dan weer aan dat het niet richting per richting, maar leerling per leerling bekeken zou moeten worden. Niet elke jongere is volgens hen klaar voor een ‘klassieker’. Het concept ‘klassieker’ wordt overigens regelmatig, en op uiteenlopende manieren, gepro-

4 Uit de vrije velden komen de volgende opties naar voren. Met betrekking tot het Nederlandse onderwijssysteem: havo/vwo (111 respondenten); vwo/gymnasium (33), vmbo(mavo)/havo/vwo (13). Met betrekking tot het Belgische onderwijssysteem: aso (44); aso/kso (36); aso/kso/tso (30); aso/tso (8).

blematiseerd. Waar sommigen vrezen voor te veel weerstand in tso/bsv/vmbo/mavo-classes bij het verplicht lezen van literaire werken, vinden anderen dat deze leerlingen niet onderschat mogen worden. Daarbij halen enkelen ook aan dat literatuur niet iets elitairs mag worden. Opnieuw wordt de verplichting door menigeen in twijfel getrokken. In plaats daarvan wordt veelal gesproken in termen van aanmoedigen, motiveren en leesbereidheid en -plezier aanwakkeren.

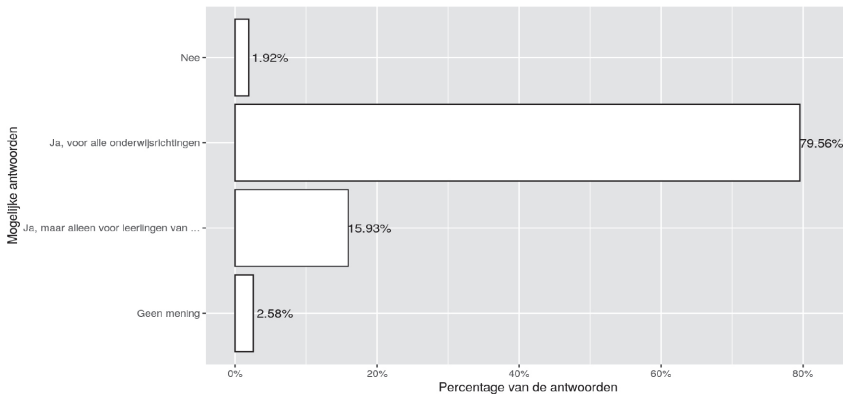
Nadere analyse

Oudere respondenten blijken eerder voorstander van verplichting dan jongere, en wie zelf meer boeken leest, is ook geneigd leerlingen te verplichten te lezen. Er is geen merkbaar verschil tussen mannen en vrouwen, of tussen de verschillende taalgebieden, noch tussen mensen die al dan niet ambtshalve werken met taal.

3.4. Onderwijs: *Plaats van literatuurgeschiedenis in het onderwijs*

De stelling luidde: *In het voortgezet/secundair onderwijs moeten leerlingen een elementaire kennis van de Nederlandstalige literatuurgeschiedenis aangeboden krijgen...*

Respondenten werd niet alleen gevraagd of aan de literaire werken zelf, maar ook of er aan de *literatuurgeschiedenis* aandacht moest worden besteed in het onderwijs. Op de stelling konden respondenten antwoorden met de volgende vier antwoordmogelijkheden:

Afb. 5. Resultaten stelling: *In het voortgezet/secundair onderwijs moeten leerlingen een elementaire kennis van de Nederlandstalige literatuurgeschiedenis aangeboden krijgen...*

Nagenoeg alle respondenten vinden dat in het onderwijs aandacht moet zijn voor literatuurgeschiedenis. Bijna 4/5 van de respondenten wil hierbij geen onderscheid maken naar studierichting, en vindt literatuurgeschiedenisonderwijs nuttig voor alle leerlingen.

Toelichtingen

We ontvingen in totaal 444 toelichtingen voor deze vraag. Dat betekent dat 22.46% van de respondenten een toelichting gegeven heeft voor deze vraag. Een elementaire kennis van de Nederlandstalige literatuurgeschiedenis is volgens velen van groot belang. Dankzij lessen literatuurgeschiedenis zouden leerlingen namelijk niet alleen iets leren over de belangrijkste tendensen binnen de Nederlandse letterkunde, maar ook over de eigen cultuur. Het wordt dan ook van groot belang geacht om de literaire ontwikkelingen te verbinden met taalkundige, politieke en andere maatschappelijke ontwikkelingen. Dat alles kan op zijn beurt verbonden worden aan andere media (schilderkunst, film, theater, graphic novels...) en zo de creativiteit van de leerlingen aanspreken.

Opnieuw wordt veelvuldig opgeroepen tot het afstemmen van het aanbod op de studierichting. Daarnaast is er opnieuw nuance nodig: de lessen literatuurgeschiedenis zouden per richting anders ingericht moeten worden. Bij aso/vwo-richtingen zouden de literaire ontwikkelingen duidelijk naar voren mogen komen, bij mavo/bsc-klassen zou het al volstaan dat de leerlingen zich bewust zijn van literatuur als fenomeen. Zo zijn er ook veel stemmen die pleiten om in de eerste plaats de leerlingen aan het lezen te krijgen. Volgens enkele respondenten is het prioriteit om de leerlingen in aanraking te brengen met concrete werken die hen stimuleren nog meer te lezen. Het zou hierbij dan niet over de canonieke werken, maar eerder over jeugdliteratuur gaan. Gaandeweg zouden de leerlingen zich dan wel klaar voelen voor de “klassiekers” en vanzelf interesse krijgen in de literatuurgeschiedenis, zo luidt de argumentatie.

Nadere analyse

In het standpunt over deze kwestie bestaan geen merkbaar verschillen tussen oudere of jongere mensen, of tussen mannen en vrouwen, of tussen veellezers en anderen. Er zijn wel regionale verschillen: respondenten uit de overzeese gebieden vinden elementaire kennis van de literaire geschiedenis minder cruciaal voor elke leerling.

3.5. *In contact met klassiekers*

De vraag luidde: *De laatste 3 keer dat je in contact kwam met een klassieker, was dat via (maximaal drie antwoorden)*⁵

Het onderwijs vervult een sleutelrol, maar is niet de enige manier waarop men in aanraking komt met de literaire canon. Respondenten werd gevraagd op welke manier zij in aanraking met een literaire klassieker kwamen. Dit leidde tot de volgende antwoorden:

question	freq
een klassieke tekst in de oorspronkelijke (boek)vorm	72.43%
een gedigitaliseerde versie van een klassieke tekst (bijv. via de websites DBNL of Delfpher)	20.18%
een werk met een literatuurhistorisch onderwerp, zoals een biografie	18.41%
het lezen van een literatuurgeschiedenis	16.34%
het onderwijs (bijv. het vak Nederlands in het voortgezet/secundair onderwijs)	16.24%
een klassieke tekst in herspelde, hertaalde of verstripte versie	13.05%
televisie en radio	12.04%
een film- of theaterbewerking	11.73%
aandacht in de publieke ruimte (straatnamen, straatpoëzie, standbeelden ...)	11.08%
anders:	8.04%
websites als literatuurgeschiedenis.org, literairecanon.be	7.84%
literaire events (festivals, leesclubs ...)	7.49%
social media (YouTube, Twitter, TikTok, Instagram, Facebook, LinkedIn)	5.56%

Afb. 6. Resultaten vraag: *De laatste 3 keer dat je in contact kwam met een klassieker, was dat via...*

Toelichtingen

Respondenten waren voor hun antwoord niet beperkt tot de set van antwoorden die in de enquête voorgedrukt waren, maar konden die lijst uitbreiden. Net geen 8% van de respondenten heeft dat ook gedaan. We ontvingen 157 eigen antwoorden. Bij de optie ‘anders’ wordt met name verwezen naar de rol van kranten bij het verwerven van kennis over literaire klassieken. Ook worden de aanbevelingen van vrienden en/of kennissen veelvuldig genoemd, evenals de kennismaking met de klassiekers via podcast (bijv. Fixdit Podcast), musea (Literatuurmuseum; Couperus Museum), literaire tijdschriften en de bibliotheek.

Aan het einde van de enquête werd nog de open vraag gesteld of respondenten ideeën hadden om de canon in de kijker te zetten. Hierop kwamen heel wat uiteenlopende ideeën. Belangrijk zijn voor veel respondenten de *real-life* ervaringen. Hun voorkeur gaat uit naar literaire festivals waar voorgelezen kan worden en auteurs kunnen komen spreken, leesclubs en publieke debatten. Daarnaast

5 Elke rij geeft weer in hoeveel procent van de gevallen het antwoord van die rij werd aangeduid. Aangezien er meerdere antwoorden mogelijk waren, is de som niet gelijk aan 100%.

zouden ook bibliotheken en boekhandels een belangrijke rol kunnen spelen, door bijvoorbeeld posters over canonieke werken op te hangen. Veel respondenten hebben ook nood aan goedkope uitgaves van de canonieke werken, die overigens op school zouden kunnen worden uitgedeeld. Daarnaast zou ook een *online* aanbod wenselijk zijn. Er is hoofdzakelijk interesse in podcasts, radioprogramma's en tv-programma's waarin een boek of auteur centraal zou staan. Ook platformen als TikTok en Facebook zouden de canon meer onder de aandacht kunnen brengen. Tot slot komt de vraag naar een inclusief aanbod voor een breed publiek; zodat iedereen, ongeacht afkomst, toegang krijgt tot de literaire canon.

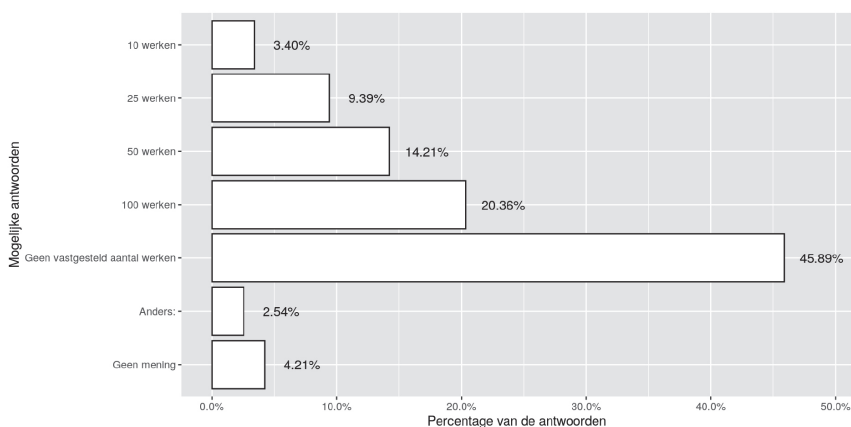
Nadere analyse

Door de grote verscheidenheid in de antwoorden is het niet mogelijk uitspraken te doen over de al dan niet significante verschillen zijn op grond van de leeftijd, geslacht etc. van de respondenten. Dat vergt een gedetailleerder analyse, die in een later stadium uitgevoerd zal moeten worden. Wel hebben we een voorlopige analyse uitgevoerd met een ruwe tweedeling “digitale drager” vs. “analoge drager”. Verreweg de meeste mensen geven aan de klassiekers vooral te lezen op analoge manier (79,27%). Zoals te verwachten valt komen jongere mensen wat vaker in contact met klassiekers via digitale dragers dan oudere mensen, en Belgen ook meer dan Nederlanders. Er zijn geen statistisch vast te stellen verschillen tussen de geslachten, of tussen mensen die zich onderscheiden qua beroep of omdat ze veel boeken lezen.

3.6. De omvang van de literaire canon

De vraag luidde: *De Nederlandstalige literaire canon moet bestaan uit...*

Respondenten werd niet alleen gevraagd zich uit te spreken over de *functie* van de canon (in het onderwijs), maar ook over de vorm. Allereerst, over de omvang van de canon. Hierbij werden de volgende antwoorden gegeven:

Afb. 7. Resultaten vraag: *De Nederlandstalige literaire canon moet bestaan uit...*

Iets minder dan de helft wil geen vast aantal werken. Een steeds kleinere groep van respondenten wil een beperkte canon, met een beperkt aantal werken. De voorkeur bestaat, in dat geval, uit 100 werken.

Toelichtingen

De beperkte groep respondenten die ‘Anders’ hebben geantwoord, noemen in de toelichting uiteenlopende getallen. De meest voorkomende getallen die daar genoemd worden zijn 0 en 250.

Vergelijking 2022-2002

Ook uit de 2002-bevraging bleek een duidelijke voorkeur (48,2%) voor een literaire canon van ca. 100 werken. De resultaten laten zich verder lastig vergelijken omdat in 2002 de optie ‘geen vastgesteld aantal werken’ niet expliciet werd geboden. Wel wierpen ook toen respondenten deze optie op bij de toelichtingen.

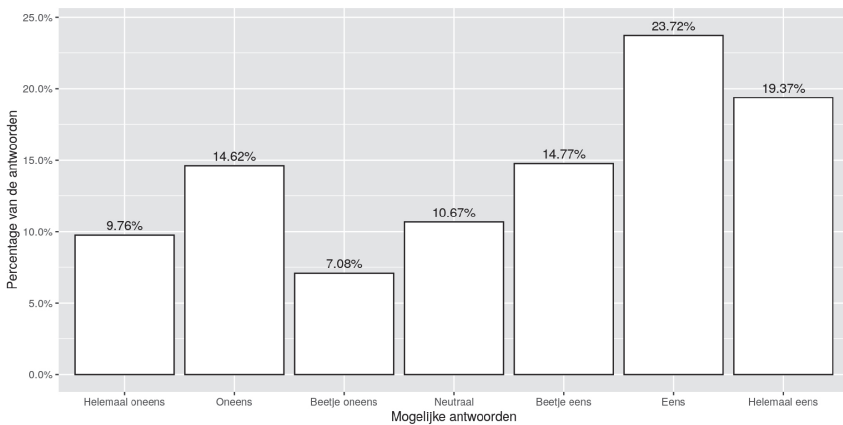
Nadere analyse

Mannen, oudere respondenten en mensen met een taalberoep zijn meer geneigd om een canon met een vast aantal werken te verkiezen. Nederlanders hebben minder moeite met een vaste canon dan Belgen of ‘overzeese’ respondenten. Als vrouwen toch een vaste canon willen, willen ze over het algemeen minder werken in die canon dan mannen.

3.7. De plaats van niet-geschreven teksten in de literaire canon

De vraag luidde: *Ook niet-geschreven teksten (spoken word, liedjes) kunnen onderdeel zijn van de canon...*

De respondenten hebben zich niet alleen kunnen uitspreken over het aantal werken waaruit de canon moet bestaan, maar ook over hoe die qua *tekstgenres* afgegrensd moet worden. Kunnen ook genres die traditioneel niet (snel) worden opgenomen in literaire canons (zoals liedteksten, hiphop/rap) een plek verwerven? Op de vraag of dergelijke teksten ook opgenomen zouden moeten worden in een literaire canon, zien de antwoorden er als volgt uit:

Afb. 8. Resultaten vraag: *Ook niet-geschreven teksten (spoken word, liedjes) kunnen onderdeel zijn van de canon...*

Een kleine meerderheid blijkt voorstander van het opnemen van niet traditionele literaire tekstgenres in de canon.

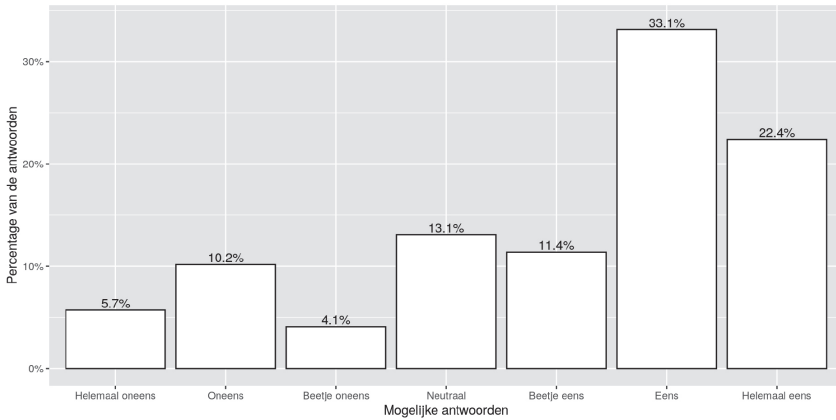
Nadere analyse

Als we de resultaten in meer detail bekijken, dan zien we dat vrouwen, jongere mensen en mensen met een taalgerelateerd beroep enthousiaster zijn om de genres vertegenwoordigd in de canon breder te trekken. Veellezers zijn dan weer minder enthousiast.

3.8. Diversiteit: Pluraliteit van de canon

De vraag luidde: *Er kunnen meerdere Nederlandstalige literaire canons naast elkaar bestaan. Bijvoorbeeld een wetenschappelijke naast een scholierencanon of een Surinaamse naast een Vlaamse canon.*

Uit het voorgaande is duidelijk geworden dat er verschil van mening bestaat over de vraag of de canon afgegrensd moet worden naar aantal werken of naar het genre. Een oplossing zou erin gelegen kunnen zijn verschillende canons naast elkaar te laten bestaan, die (bijvoorbeeld) gedifferentieerd zijn naar doelpubliek. Over deze vraag hadden de respondenten de volgende meningen:

Afb. 9. Resultaten stelling: *Er kunnen meerdere Nederlandstalige literaire canons naast elkaar bestaan.*

De ruime meerderheid (66,9%) van de respondenten geeft aan zich, in meer of mindere mate, te kunnen vinden in deze stelling.

Opmerkingen

We ontvingen in totaal 524 toelichtingen op deze vraag. Dat betekent dat 26.50% van de respondenten een toelichting gegeven heeft voor deze vraag. In hun toelichtingen beklemtonen veel van de respondenten dat ze het idee van meerdere canons aantrekkelijk vinden omdat dit de mogelijkheid zou bieden om meer, en specifiekere canons op te stellen. Respondenten deden bijvoorbeeld suggesties voor: genre-gebonden canons (toegesplitst op bijv. proza, poëzie, essayistiek of liederen), een non-fictie canon, een kinder- en jeugdliteratuurcanon en een canon van levende schrijvers. Wat betreft de wenselijkheid van meerdere canons vanuit een diversiteitsoogpunt – een regelmatig terugkerend argument – lopen de meningen uiteen. Het merendeel ziet in het opstellen van bijv. een Su-

rinaamse, Vlaamse of Indische canon een mogelijkheid om teksten en auteurs die anders mogelijk onderbelicht zouden blijven in het *globale* overzicht alsnog voor het voetlicht te brengen. Anderen werpen hier tegen dat dergelijke exercitie indruist tegen de egalitaire doelstellingen in die ten grondslag zouden moeten liggen aan het opstellen van *de* canon. Tegenstanders van een veelvoud aan canons wijzen in de regel vooral op het feit dat meerdere canons onoverzichtelijk zouden werken.

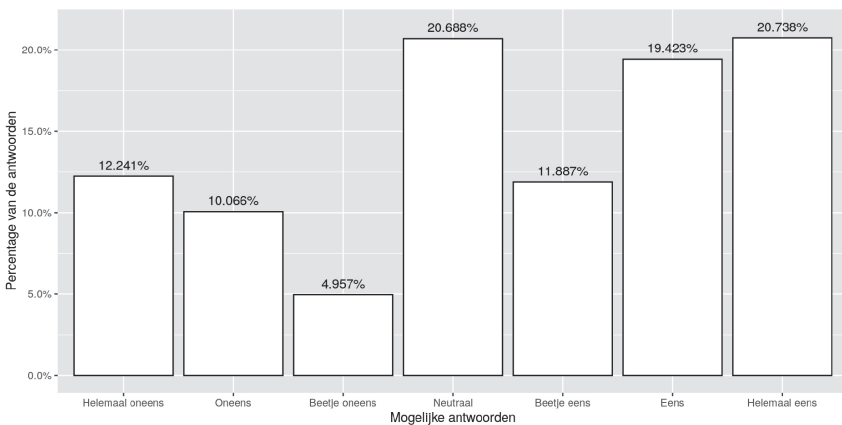
Nadere analyse

Mannen en vrouwen lijken hier niet verschillend over te denken: er zijn in onze bevraging geen statistisch significante verschillen tussen beide seksen. Leeftijd speelt wel een rol: oudere mensen voelen minder voor verschillende canons. Mensen die een taalberoep uitoefenen, en Belgen, als we ze tegen de Nederlanders afzetten, zijn dan weer wel te vinden voor meerdere canons.

3.9. Diversiteit: Genderdiversiteit en de literaire canon

De stelling luidde: *Een Nederlandstalige literaire canon moet streven naar genderdiversiteit.*

Een heet hangijzer dezer dagen is die naar de diversiteit van de canon. De bestaande canons lopen vaak tegen het verwijt aan dat ze te blank en te mannelijk zijn. Een eerste stelling over diversiteit peilde naar genderinclusiviteit:

Afb. 10. Resultaten stelling: *Een Nederlandstalige literaire canon moet streven naar genderdiversiteit...*

De antwoorden lopen sterk uiteen, maar het aantal mensen dat een genderdiverse canon wil is wel wat groter dan de groep die dit niet noodzakelijk acht.

Toelichtingen

De stelling maakt nogal wat reactie los bij de respondenten. 772 respondenten (39.05%) heeft nadere toelichting gegeven bij hun antwoord. Uit deze toelichtingen blijkt dat onder de meerderheid van zowel de voor- als tegenstanders consensus bestaat over het feit dat *literaire kwaliteit* het belangrijkste criterium voor canonisering moet zijn. Voorstanders menen dat het streven naar (gender) diversiteit wenselijk is omdat een diversere canon zou aanspreken bij een diverser publiek. Daarnaast wijzen verschillende voorstanders erop dat de heersende canon sterk bepaald is door het (witte) mannelijke perspectief, waardoor vrouwelijke auteurs alsmede de genres waarin zij actief waren onderbelicht zijn gebleven. Door expliciet aandacht te vragen voor genderdiversiteit en de canon hopen zij hier een tegenwicht aan te bieden. Tegenstanders werpen hier tegenin dat het streven naar genderdiversiteit met name voor de historische perioden – waarin vrouwelijke auteurs minder actief waren – zou leiden tot een onjuiste voorstelling van de feitelijke verhoudingen. Diverse tegenstanders merken bovendien op dat ze het streven naar ‘diversiteit’ zien als een modegril. Door zowel tegen- als voorstanders wordt opgemerkt dat *samenstellers* van canons wel divers moeten zijn.

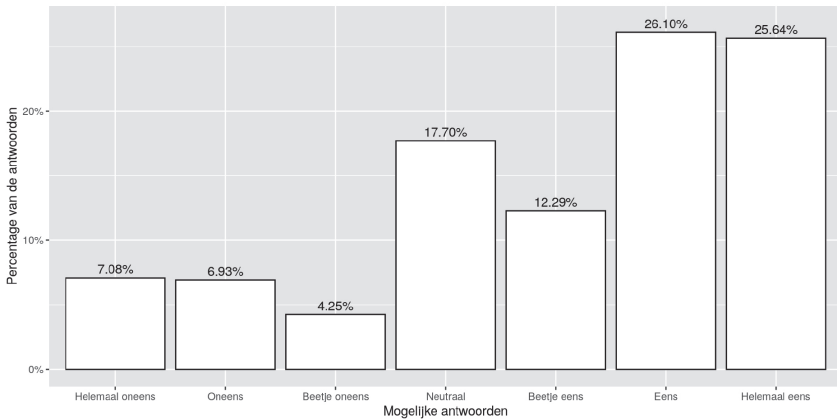
Nadere analyse

Uit de regressieanalyse blijkt dat vrouwen genderdiversiteit belangrijker vinden dan mannen, en dat het belang ook hoger ingeschat wordt naarmate de respondenten jonger zijn.

3.10. Diversiteit: Culturele diversiteit en de literaire canon

De stelling luidde: *Auteurs van verschillende culturele achtergronden moeten vertegenwoordigd zijn in de canon.*

Diversiteit gaat niet alleen over gender, maar ook over cultuur. De volgende stelling peilde naar de behoefte aan culturele diversiteit in de canon:

Afb. 11. Resultaten stelling: *Auteurs van verschillende culturele achtergronden moeten vertegenwoordigd zijn in de canon...*

Ook hier zijn voorstanders in de meerderheid: ruim 64% van de respondenten toont zich expliciet voorstander van een cultureel-diverse canon.

Toelichtingen

We ontvingen in totaal 688 toelichtingen voor deze vraag. Dat betekent dat 34.80% van de respondenten een toelichting gegeven heeft voor deze vraag. Met betrekking tot het streven naar culturele diversiteit tekenen vergelijkbare argumenten zich af als bij genderdiversiteit. Veel respondenten verwijzen ook naar hun eerdere toelichting. Opnieuw wordt het streven naar een quatum door zowel voor- als tegenstanders verworpen en wordt – met name door tegenstanders – benadrukt dat literaire kwaliteit het leidende argument moet zijn voor canonisering. Daarnaast wordt wederom beklemtoond dat een literaire canon een adequate afspiegeling moet zijn van de historische werkelijkheid, die – zeker voor 1950 – minder divers van aard was. Voorstanders brengen hier tegenin dat de huidige beeldvorming berust op (onterechte) selectieprocessen in het verleden: lange tijd werden teksten van auteurs die niet voldeden aan de witte mannelijke standaard buiten beschouwing gelaten. Dit standpunt wordt meermaals ondersteund met een verwijzing naar de recente canonisering van Anton de Kom. Door middel van debat over de literaire canon zien zij een mogelijkheid om dergelijke *literatuurhistorische amnesie* kritisch tegen het licht te houden en, zodoende, (op termijn) de deur te openen naar een canon waarin grotere diversiteit zichtbaar is. Hierdoor zal een breder publiek zich aangesproken zien door de canon, zo menen zij, wat weer van het grootste belang is voor haar levensvatbaarheid.

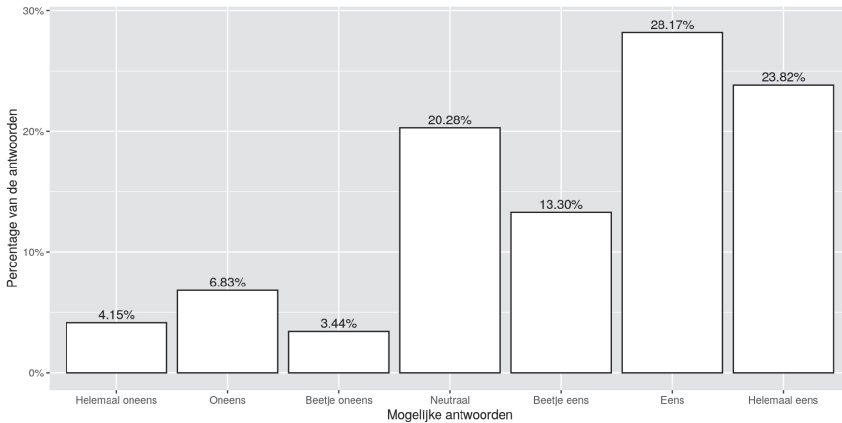
Nadere analyse

Vrouwen, jonge mensen, mensen die een taalgerelateerd beroep hebben (zowel binnen als buiten het Nederlandse taalgebied) zijn oververtegenwoordigd aan de pro-diversiteitskant.

3.11. Diversiteit: *Representatie van Nederlandstalige literatuur uit de voormalige koloniale gebieden in de canon*

De stelling luidde: *Een literaire canon moet Nederlandstalige teksten uit de voormalige koloniale gebieden (denk aan Suriname, de Caribische eilanden, Indonesië, Congo en Zuid-Afrika) bevatten.*

Aansluitend bij de vorige stelling, over culturele diversiteit, hebben we de respondenten ook een stelling voorgelegd over de vertegenwoordiging van literatuur uit de voormalige koloniale gebieden.

Afb. 12. Resultaten stelling: *Een literaire canon moet Nederlandstalige teksten uit de voormalige koloniale gebieden (denk aan Suriname, de Caribische eilanden, Indonesië, Congo en Zuid-Afrika) bevatten...*

Voor deze stellingen tekent zich een vergelijkbare trend af als voor de vorige twee, maar dan nog meer uitgesproken: een aanzienlijke meerderheid wil de canon meer openstellen voor literatuur uit de voormalige koloniën. Hierbij moet worden opgemerkt dat respondenten ‘uit de voormalige koloniën’ breed hebben geïnterpreteerd. Op de vraag naar concrete suggesties (zie hieronder) worden bijvoorbeeld veel titels genoemd die in Nederland of, incidenteel, België gepubliceerd zijn, en zeker niet altijd van auteurs met een migratieachtergrond. Ook

diverse werken die thematisch handelen *over* de voormalige koloniën worden genoemd.

Toelichtingen

We ontvingen in totaal 539 toelichtingen voor deze vraag. Dat betekent dat 27.26% van de respondenten een toelichting gegeven heeft. Tegenstanders wijzen er opnieuw op dat ‘literaire kwaliteit’ als voornaamste criterium zou moeten gelden. Voorstanders werd gevraagd ook namen van auteurs en/of titels van werken te geven. Hoewel ruim 65% van de respondenten het (een beetje/helemaal) eens is met deze stelling blijken veel van hen geen concrete namen te kunnen opnoemen. Diverse respondenten zien hierin een symptoom van het probleem dat literatuur uit de voormalige koloniale gebieden (te) lang onzichtbaar is gebleven. Onderstaande lijst vermeldt de auteurs en werken die ten minste drie keer werden genoemd:

#	Auteur	Stemmen
1	Anton de Kom	194
2	Frank Martinus Arion	142
3	Multatuli	78
4	Astrid Roemer	60
5	Tip Marugg	60
6	Cynthia Mc Leod	56
7	Albert Helman	55
8	Hella S. Haasse	50
9	Bea Vianen	33
10	Cola Debrot	32
11	Antjie Krog	31
12	Pramoedya Ananta Toer	26
13	Elisabeth Eybers	21
14	Maria Dermoût	20
15	Ingrid Jonker	19
16	Boeli van Leeuwen	17
17	Edgar Cairo	16
18	Louis Couperus	16
19	J.M. Coetzee	15
20	Jef Geeraerts	15
21	Breyten Breytenbach	12
22	Alfred Birney	12

#	Auteur	Stemmen
23	P.A. Daum	11
24	Clark Accord	11
25	Radna Fabias	11
26	M.H. Székely-Lulofs	11
27	Jeroen Brouwers	10
28	André Brink	9
29	De auteur van Anansi	9
30	Lin Scholte	8
31	Marion Bloem	8
32	E. Du Perron	8
33	David Van Reybrouck	7
34	Vincent Mahieu	6
35	Basuki Gunawan	6
36	Soewarsih Djojopoespito	5
37	Marlene Van Niekerk	5
38	Karin Amatmoekrim	4
39	Adriaan van Dis	4
40	Tjalie Robinson	4
41	Raden Adjeng Kartini	3
42	Beb Vuyk	3
43	Raoul de Jong	3
44	F. Springer	3

#	Titel	Auteur	Stemmen
1	Wij slaven van Suriname	Anton de Kom	117
2	Dubbelspel	Frank Martinus Arion	94
3	Max Havelaar	Multatuli	47
4	Hoe duur was de suiker?	Cynthia Mc Leod	37
5	De morgen loeit weer aan	Tip Marugg	28
6	De stille plantage	Albert Helman	24
7	Oeroeg	Hella S. Haasse	22
8	Mijn zuster de negerin	Cola Debrot	19
9	Sarnami, hai	Bea Vianen	14
10	De stille kracht	Louis Couperus	11
11	Rubber	M.H. Székely-Lulofs	10
12	Heren van de thee	Hella S. Haasse	10
13	Anansi	de auteur van Anansi	9
14	Aarde der mensen	Pramoedya Ananta Toer	9
15	Geen gewoon Indisch meisje	Marion Bloem	8
16	De tienduizend dingen	Maria Dermoût	8
17	Het land van herkomst	E. Du Perron	8
18	De tolk van Java	Alfred Birney	7
19	Habitus	Radna Fabias	7
20	Gangreen	Jef Geeraerts	7
21	Bezonken rood	Jeroen Brouwers	7
22	Congo : een geschiedenis	David Van Reybrouck	7
23	Over de gekte van een vrouw	Astrid Roemer	7
24	Winarta	Basuki Gunawan	6
25	Zuid-Zuid-West	Albert Helman	5
26	De koningin van Paramaribo	Clark Accord	5
27	Buiten het gareel : Indonesische roman	Soewarsih Djojopoespito	5
28	De rots der struikeling	Boeli van Leeuwen	4
29	Agaat	Marlene Van Niekerk	4
30	Jaguarman	Raoul de Jong	3
31	Versamelde Werke	Ingrid Jonker	3
32	Weekendpelgrimage	Tip Marugg	3
33	Goena-goena	P.A. Daum	3
34	Bibi Koetis voor altijd	Lin Scholte	3

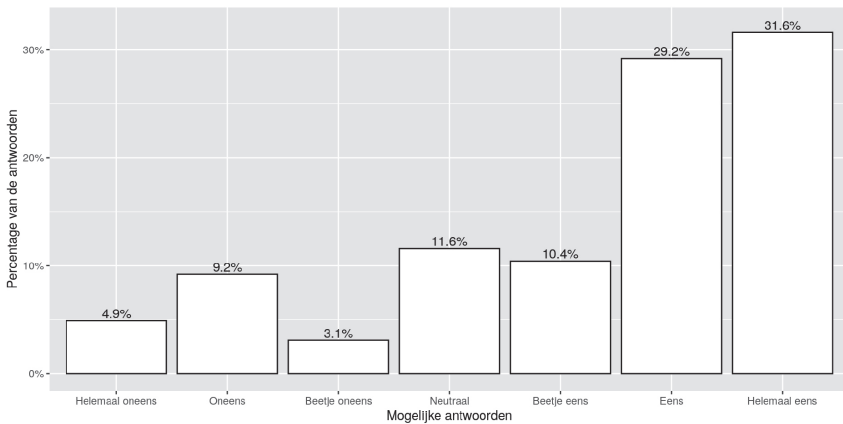
Nadere toelichting

De urgentie wordt sterker gevoeld door vrouwen, jongere respondenten en mensen met een taalberoep (zowel binnen als buiten het Nederlandse taalgebied).

3.12. Kinder- en jeugdliteratuur in de Nederlandse literaire canon

De vraag luidde: *In een Nederlandstalige literaire canon horen ook kinder- en jeugdliteratuur.*

Tot slot werd respondenten gevraagd zich uit te spreken over de plaats van kinder- en jeugdliteratuur in de canon:

Afb. 13. Resultaten stelling: *In een Nederlandstalige literaire canon horen ook kinder- en jeugdliteratuur...*

Een ruime meerderheid vindt dat kinder- en jeugdliteratuur ook in de canon horen.

Opmerkingen

We ontvingen in totaal 499 toelichtingen voor deze vraag. Dat betekent dat 25.24% van de respondenten een toelichting gegeven heeft voor deze vraag. Zowel voor- als tegenstanders van deze stelling opperen dat er eigenlijk een aparte canon voor de jeugd- en kinderliteratuur zou moeten komen. Verschillende respondenten beklagden zich over het feit dat maximaal drie opties konden

worden ingevuld. Op basis van de titels die ingevuld werden, tekent zich het volgende, sterk Nederlands, overzicht af:

#	Auteur	Stemmen
1	Annie M.G. Schmidt	568
2	Thea Beckman	291
3	Tonke Dragt	208
4	Jan Terlouw	201
5	Bart Moeyaert	80
6	Guus Kuijer	72
7	Paul Biegel	53
8	Marc De Bel	49
9	Annet Schaap	48
10	Joke van Leeuwen	44
11	Toon Tellegen	43
12	Els Beerten	23
13	Ted van Lieshout	21
14	Hiëronymus van Alphen	21
15	Carry Slee	19
16	Dirk Bracke	19
17	Dick Bruna	19
18	Miep Diekmann	17
19	Chr. van Abkoude	17
20	C. Joh. Kieviet	15
21	Anne Frank	14
22	Evert Hartman	13
23	Edward van de Vendel	12
24	Max Velthuijs	12
25	Jacques Vriens	11
26	Imme Dros	11
27	Marten Toonder	11
28	Willem Wilmink	10
29	Godfried Bomans	9
30	Anne Provoost	9
31	Johan Fabricius	9
32	Paul van Loon	8

#	Auteur	Stemmen
33	Els Pelgrom	8
34	Theo Thijssen	8
35	Daan Zonderland	7
36	Peter van Gestel	7
37	Jaap ter Haar	6
38	H. de Roos	6
39	An Rutgers van der Loeff	6
40	Willy Vandersteen	6
41	Benny Lindelauf	6
42	Anna Woltz	5
43	Frederik van Eeden	5
44	N. van Hichtum	5
45	Bibi Dumon Tak	4
46	Ed Franck	4
47	Gerrit Barron	4
48	Astrid Lindgren	4
49	Floortje Zwigtmán	4
50	Top Naeff	4
51	Jean Dulieu	4
52	Dick Laan	4
53	Sjoerd Kuyper	3
54	Diana Lebac	3
55	W.G. van de Hulst	3
56	Wim Hofman	3
57	Roald Dahl	3
58	Marjolijn Hof	3
59	Henri Arnoldus	3
60	Jan Ligthart	3
61	Pieter Koolwijk	3
62	Sylvia Vanden Heede	3

#	Titel	Auteur	Stemmen
1	Kruistocht in spijkerbroek	Thea Beckman	133
2	De brief voor de koning	Tonke Dragt	89
3	Pluk van de Petteflet	Annie M.G. Schmidt	86
4	Jip en Janneke	Annie M.G. Schmidt	68
5	Koning van Katoren	Jan Terlouw	58
6	Lampje	Annet Schaap	48
7	Oorlogswinter	Jan Terlouw	43
8	Uit het leven van Dik Trom	C. Joh. Kieviet	15
9	Minoes	Annie M.G. Schmidt	14
10	Allemaal willen we de hemel	Els Beerten	14
11	Het grote boek van Madelief	Guus Kuijer	13
12	Torenhoog en mijlen breed : een toekomstverhaal	Tonke Dragt	12
13	Pietje Bell	Chr. van Abkoude	11
14	Iep!	Joke van Leeuwen	11
15	Het Achterhuis	Anne Frank	11
16	Kleine gedigten voor kinderen	Hiëronymus van Alphen	10
17	Misschien wisten zij alles	Toon Tellegen	10
18	De scheepsjongens van Bontekoe	Johan Fabricius	9
19	Kinderen van Moeder Aarde	Thea Beckman	9
20	Duet met valse noten	Bart Moeyaert	8
21	Kikker	Max Velthuijs	8
22	Nijntje	Dick Bruna	8
23	Kees de jongen	Theo Thijssen	8
24	Broere	Bart Moeyaert	7
25	De kleine kapitein	Paul Biegel	7
26	De tuinen van Dorr	Paul Biegel	7
27	Het ei van oom Trotter	Marc De Bel	6
28	De schippers van de Kameleon	H. de Roos	6
29	Geef me de ruimte!	Thea Beckman	6
30	Vallen	Anne Provoost	6
31	Winterijs	Peter van Gestel	6
32	Het boek van alle dingen	Guus Kuijer	6
33	Kruimeltje	Chr. van Abkoude	6
34	De zevensprong	Tonke Dragt	6
35	Otje	Annie M.G. Schmidt	6

#	Titel	Auteur	Stemmen
36	Floddertje	Annie M.G. Schmidt	5
37	Abeltje	Annie M.G. Schmidt	5
38	Blinker en de bakfietsbioscoop	Marc De Bel	5
39	De kleine Johannes	Frederik van Eeden	5
40	Krassen in het tafelblad	Guus Kuijer	5
41	Gebr.	Ted van Lieshout	5
42	Kleine Sofie en Lange Wapper	Els Pelgrom	5
43	Hasse Simonsdochter	Thea Beckman	5
44	Suske en Wiske	Willy Vandersteen	4
45	De hemel van Heivisj	Benny Lindelauf	4
46	Schoolidyllen	Top Naeff	4
47	Het sleutelkruid	Paul Biegel	4
48	Blinker	Marc De Bel	3
49	Dikkertje Dap	Annie M.G. Schmidt	3
50	Lepelsnijder	Marjolijn Hof	3
51	Pinkeltje	Dick Laan	3
52	Pietje Puk	Henri Arnoldus	3
53	Marijn bij de Lorredraaiers	Miep Diekmann	3
54	Ot en Sien	Jan Ligthart	3
55	Pjotr	Jan Terlouw	3
56	Afke's tiental	N. van Hichtum	3
57	Boris	Jaap ter Haar	3
58	Tom Poes	Marten Toonder	3
59	Vos en Haas	Sylvia Vanden Heede	3
60	Superguppie	Edward van de Vendel	3
61	Een groene bloem	Floortje Zwigtman	3
62	Oorlog zonder vrienden	Evert Hartman	3
63	De dagen van Olim	Miep Diekmann	3
64	Wiplala	Annie M.G. Schmidt	3
65	De kinderkaravaan	An Rutgers van der Loeff	3
66	Paulus en de eikelmantjes	Jean Dulieu	3

Nadere analyse

Opnieuw zijn vrouwen en jongere respondenten positiever. Belgen blijken meer voorstander van de opname van kinder- en jeugdliteratuur in de literaire canon dan Nederlanders.

4. Resultaten II

Auteurs en Werken

Het tweede deel van de resultaten biedt een overzicht van de auteurs en titels die genoemd zijn in open vragen van de bevraging.

4.1. De Nederlandstalige literaire klassiekers anno 2022

De vraag luidde: *Welke teksten behoren naar jouw mening zéker tot de Nederlandstalige literaire klassieken? (maximum 10)* De respondenten mochten ook auteursnamen in plaats van titels van teksten opgeven. Hieronder volgen derhalve twee grote overzichtslijsten: een lijst van auteurs en een lijst van werken. Bij het bepalen van het aantal vermeldingen van een auteur zijn ook de vermeldingen van zijn/haar/hun titels meegeteld.

In navolging van de canonenquête uit 2002 volgen daarnaast nog lijsten waarin de meest genoemde auteurs zijn uitgesplitst over periode, geografische herkomst (Noord-Nederland, Zuid-Nederland en voormalige koloniën) en gender. Vergelijkbare lijstjes worden gegeven bij het overzicht van de *werken*. Om dubbelvermeldingen van auteurs te voorkomen is meestal gekozen voor het opnemen van een auteur in de periode waarin hij/zij debuteerde of een belangrijk deel van het oeuvre schreef. Wanneer auteurs een gelijk aantal stemmen kregen wordt de chronologische volgorde gehanteerd.

4.1.1. *De Nederlandstalige literaire canon in honderd auteurs*

4.1.1.1. Auteurs: Algemeen overzicht

(403 auteurs werden 3 of meer keren genoemd)

#	Auteur	Stemmen
1	Multatuli	809
2	Willem Frederik Hermans	752
3	Harry Mulisch	612
4	Gerard Reve	593
5	Louis Couperus	562
6	Willem Elsschot	561
7	Hugo Claus	503
8	Hella S. Haasse	491
9	Willem die Madocke maecte	476
10	Jeroen Brouwers	407
11	Louis Paul Boon	401
12	Joost van den Vondel	250
13	F. Bordewijk	237
14	Jan Wolkers	234
15	Nescio	222
16	Paul Van Ostaïjen	217
17	S. Vestdijk	206
18	Arnon Grunberg	195
19	Tom Lanoye	193
20	Annie M.G. Schmidt	175
21	Ilja Leonard Pfeijffer	175
22	Anne Frank	150
23	Marieke Lucas Rijneveld	143
24	A.F.Th. van der Heijden	138
25	Stefan Hertmans	131
26	Connie Palmen	127
27	Betje Wolff	127
28	Stijn Streuvels	126
29	Aagje Deken	120
30	Felix Timmermans	113
31	Guido Gezelle	112
32	De auteur van Karel ende Elegast	108
33	Tommy Wieringa	105

#	Auteur	Stemmen
34	Dimitri Verhulst	102
35	Frederik van Eeden	99
36	Hadewijch	98
37	Godfried Bomans	98
38	Herman De Coninck	97
39	J.J. Voskuil	95
40	J. Bernlef	93
41	Arthur Japin	92
42	P.C. Hooft	90
43	Herman Gorter	90
44	Carry van Bruggen	90
45	Cyriel Buysse	89
46	Gerard Walschap	88
47	Anton de Kom	83
48	De auteur van Beatrijs	83
49	Marga Minco	79
50	Maarten 't Hart	76
51	M. Vasalis	75
52	Kader Abdolah	74
53	Martinus Nijhoff	73
54	Anna Blaman	68
55	Hendrik Conscience	68
56	Frank Martinus Arion	64
57	Adriaan van Dis	63
58	De auteur van Mariken van Nieumeghen	62
59	Cees Nooteboom	61
60	Hildebrand	61
61	J. Slauerhoff	60
62	Hubert Lampo	60
63	Thea Beckman	59
64	Oek de Jong	59
65	Stefan Brijs	58
66	G.A. Bredero	56
67	Theo Thijssen	55
68	Lucebert	54

#	Auteur	Stemmen
69	Virginie Loveling	52
70	Remco Campert	51
71	Cynthia Mc Leod	51
72	Ernest Claes	50
73	Frans Kellendonk	50
74	Jeroen Olyslaegers	46
75	Marcellus Emants	44
76	Thomas Rosenboom	44
77	Anna Enquist	43
78	Jef Geeraerts	43
79	Tonke Dragt	43
80	Maria Dermoût	43
81	Tessa de Loo	43
82	Toon Tellegen	41
83	Charlotte Mutsaers	41
84	Jan Siebelink	41
85	Peter Buwalda	41

#	Auteur	Stemmen
86	Bart Moeyaert	40
87	Manon Uphoff	40
88	Renate Dorrestein	39
89	Griet Op de Beeck	39
90	Jan Terlouw	39
91	Peter Verhelst	38
92	Maurice Gilliams	38
93	Herman Koch	37
94	Lize Spit	36
95	De auteur van De spyghel der salicheyt van Elckerlijc	36
96	Astrid Roemer	35
97	Marten Toonder	35
98	Andreas Burnier	35
99	Jacob van Maerlant	34
100	Erwin Mortier	34

4.1.1.2. Auteurs: Per periode

Om te bepalen in tot welke periode een auteur behoort, is steevast de formule “geboortejaar + 25” gebruikt. De lijsten zijn vervolgens afzonderlijk gecontroleerd door de initiatiefnemers van deze enquête. In het geval van consensus zijn enkele verschuivingen doorgevoerd. Twijfelgevallen staan aangegeven met een *.

Middeleeuwen (tot 1500)

#	Auteur	Stemmen
1	Willem die Madocke maecte	476
2	De auteur van Karel ende Elegast	108
3	Hadewijch	98
4	De auteur van Beatrijs	83
5	De auteur van De spyghel der salicheyt van Elckerlijc	36

#	Auteur	Stemmen
6	Jacob van Maerlant	34
7	De auteur van Egidius waer bestu bleven?	25
8	Penninc	24
9	Desiderius Erasmus	16
10	Hendrik van Veldeke	10

16de eeuw

#	Auteur	Stemmen
1	De auteur van Mariken van Nieumeghen	62
2	Anna Bijns	29
3	De auteur van Wilhelmus	9
4	De auteur van Het Geuzenliedboek	3

17de eeuw

#	Auteur	Stemmen
1	Joost van den Vondel	250
2	P.C. Hooft	90
3	G.A. Bredero	56
4	Constantijn Huygens	24
5	De auteur van Bijbel (Statenvertaling)	16
6	Jacob Cats	7
7	Maria Tesselschade Roemer Visscher	4
8	W.Yz. Bontekoe	3

18de eeuw

#	Auteur	Stemmen
1	Betje Wolff	127
2	Aagje Deken	120
3	J.A. Schasz	8
4	Pieter Langendijk	6
5	Hiëronymus van Alphen	6
6	Elisabeth Maria Post	5
7	Lucretia Wilhelmina van Winter-van Merken	5
8	A.C.W. Staring	4
9	Willem Bilderdijk	3
10	Belle van Zuylen	3

19de eeuw

#	Auteur	Stemmen
1	Multatuli	809
2	Louis Couperus	562
3	Guido Gezelle	112
4	Frederik van Eeden	99
5	Herman Gorter	90
6	Hendrik Conscience	68
7	Hildebrand	61
8	Virginie Loveling	52
9	Marcellus Emants	44
10	Piet Paaltjens	31

20ste eeuw

#	Auteur	Stemmen
1	Willem Frederik Hermans	752
2	Harry Mulisch	612
3	Gerard Reve	593
4	Willem Elsschot	561
5	Hugo Claus	503
6	Hella S. Haasse	491
7	Jeroen Brouwers*	407
8	Louis Paul Boon	401
9	F. Bordewijk	237
10	Jan Wolkers	234

21ste eeuw

#	Auteur	Stemmen
1	Arnon Grunberg	195
2	Tom Lanoye	193
3	Ilja Leonard Pfeijffer	175
4	Marieke Lucas Rijnveld	143
5	A.F.Th. van der Heijden	138

#	Auteur	Stemmen
6	Lize Spit	36
7	Lieke Marsman	19
8	Ish Ait Hamou	14
9	Hanna Bervoets	13
10	Tobi Lakmaker	13

4.1.1.3. Auteurs: Per gebied

Om te bepalen in tot welk gebied een auteur behoort, is de geboorteplaats als uitgangspunt genomen. De lijsten zijn vervolgens afzonderlijk gecontroleerd door de initiatiefnemers van deze enquête. In het geval van consensus zijn enkele verschuivingen doorgevoerd. Twijfelgevallen staan aangegeven met een *.

(Noord-)Nederland

#	Auteur	Stemmen
1	Multatuli	809
2	Willem Frederik Hermans	752
3	Harry Mulisch	612
4	Gerard Reve	593
5	Louis Couperus	562
6	Hella S. Haasse*	491
7	Jeroen Brouwers	407
8	Joost van den Vondel	250
9	F. Bordewijk	237
10	Jan Wolkers	234

Zuid-Nederland / België

#	Auteur	Stemmen
1	Willem Elsschot	561
2	Hugo Claus	503
3	Willem die Madocke maecte	476
4	Louis Paul Boon	401
5	Paul Van Ostaijen	217
6	Tom Lanoye	193
7	Stefan Hertmans	131
8	Stijn Streuvels	126
9	Felix Timmermans	113
10	Guido Gezelle	112

4.1.1.4. Auteurs: Naar sekse

Vrouwelijke auteurs

#	Auteur	Stemmen
1	Hella S. Haasse	491
2	Annie M.G. Schmidt	175
3	Anne Frank	150
4	Connie Palmen	127
5	Betje Wolff	127
6	Aagje Deken	120
7	Hadewijch	98
8	Carry van Bruggen	90
9	Marga Minco	79
10	M. Vasalis	75

Mannelijke auteurs

#	Auteur	Stemmen
1	Multatuli	809
2	Willem Frederik Hermans	752
3	Harry Mulisch	612
4	Gerard Reve	593
5	Louis Couperus	562
6	Willem Elsschot	561
7	Hugo Claus	503
8	Willem die Madocke maecte	476
9	Jeroen Brouwers	407
10	Louis Paul Boon	401

4.1.1.5. Auteurs: Vergelijking 2002 – 2022

Interessant is natuurlijk om na te gaan of de lijstjes van 2022 verschillen van die van 2002. In totaal komen 84 auteurs uit de lijst van 2002 ook voor in de lijst van 2022. Dat is 78% van het de totale lijst in 2022. De overlappende namen hebben ook een vergelijkbare ‘rangorde’.⁶ Hieronder wordt de doorsnede van beide lijsten weergegeven, met de positie van elke auteur in 2002 en de positie in 2022.

#2002	#2022	Auteur
1	1	Multatuli
2	12	Joost van den Vondel
3	2	Willem Frederik Hermans
4	9	Willem die Madocke maecte
5	5	Louis Couperus
6	4	Gerard Reve
7	42	P.C. Hoofst
8	6	Willem Elsschot

#2002	#2022	Auteur
9	66	G.A. Bredero
10	53	Martinus Nijhoff
11	43	Herman Gorter
12	3	Harry Mulisch
13	308	Nicolaas Beets
14	15	Nescio
15	17	S. Vestdijk
16	48	De auteur van Beatrijs
17	7	Hugo Claus

6 Er is een statistisch significante correlatie van 34,31% (Kendall tau), wat een gematigd verband is. Anders gezegd: auteurs kunnen wel wat dalen of stijgen in de rangorde, maar niet willekeurig.

#2002	#2022	Auteur
18	13	F. Bordewijk
20	32	De auteur van Karel ende Elegast
21	117	Constantijn Huygens
22	103	Gerrit Achterberg
23	11	Louis Paul Boon
24	36	Hadewijch
25	31	Guido Gezelle
26	8	Hella S. Haasse
27	61	J. Slauerhoff
28	58	De auteur van Mariken van Nieumeghen
29	35	Frederik van Eeden
30	16	Paul Van Ostaïjen
31	116	J.C. Bloem
32	106	Ida Gerhardt
33	95	De auteur van De spyghel der salicheyt van Elckerlijc
34	122	J.H. Leopold
35	14	Jan Wolkers
37	68	Lucebert
38	104	Piet Paaltjens
39	67	Theo Thijssen
40	75	Marcellus Emants
41	206	Willem Kloos
42	51	M. Vasalis
43	222	De auteur van Wilhelmus
45	352	Willem Bilderdijk
46	44	Carry van Bruggen
47	20	Annie M.G. Schmidt
48	151	Desiderius Erasmus
49	276	De auteur van Abele spelen
51	240	Jacob Cats
52	171	J. van Lennep
53	279	Cd. Busken Huet
54	168	H. Marsman

#2002	#2022	Auteur
55	39	J.J. Voskuil
56	99	Jacob van Maerlant
57	102	Arthur van Schendel
58	92	Maurice Gilliams
59	54	Anna Blaman
60	197	Gerrit Kouwenaar
62	115	De auteur van Egidius waer bestu bleven?
65	196	Hendrik van Veldeke
67	70	Remco Campert
68	140	F. Springer
69	24	A.F.Th. van der Heijden
72	28	Stijn Streuvels
74	224	Karel Van de Woestijne
75	46	Gerard Walschap
76	114	A. Alberts
77	127	S. Carmiggelt
78	49	Marga Minco
79	22	Anne Frank
80	59	Cees Nooteboom
81	81	Tessa de Loo
83	18	Arnon Grunberg
84	346	Jan van Ruusbroec
85	302	De auteur van Tijl Uilenspiegel
86	110	Anna Bijns
88	155	De auteur van Bijbel (Statenvertaling)
98	146	Herman Teirlinck
99	310	A. Roland Holst
100	80	Maria Dermoût
101	138	Marnix Gijsen
102	150	Belcampo
103	37	Godfried Bomans
104	189	Hans Faverey
106	10	Jeroen Brouwers
107	50	Maarten 't Hart

4.1.1.6. Auteurs: Volgens specifieke demografisch groep (selectie)

Hieronder volgen nog enkele lijstjes op basis van de demografische gegevens van de respondenten. We lichten hier enkele lijstjes uit die in het oog springen: het verschil tussen de Nederlandse en Belgische respondenten en de gelijkvormigheid tussen de mannelijke en vrouwelijke respondenten. Een totaal overzicht van de resultaten per demografische groep, is [hier](#) raadpleegbaar.

Naar gender respondent: vrouw

#	Auteur	Stemmen
1	Multatuli	304
2	Hella S. Haasse	266
3	Harry Mulisch	260
4	Louis Couperus	247
5	Willem Frederik Hermans	215
6	Willem die Madocke maecte	191
7	Hugo Claus	182
8	Jeroen Brouwers	182
9	Willem Elsschot	176
10	Gerard Reve	158

Naar gender respondent: man

#	Auteur	Stemmen
1	Willem Frederik Hermans	404
2	Multatuli	371
3	Gerard Reve	330
4	Willem Elsschot	298
5	Harry Mulisch	260
6	Hugo Claus	245
7	Louis Couperus	230
8	Louis Paul Boon	226
9	Willem die Madocke maecte	205
10	Jeroen Brouwers	165

Naar geboorteland respondent: Nederland

#	Auteur	Stemmen
1	Multatuli	491
2	Willem Frederik Hermans	478
3	Gerard Reve	393
4	Louis Couperus	360
5	Harry Mulisch	330
6	Hella S. Haasse	320
7	Willem die Madocke maecte	213
8	Willem Elsschot	211
9	F. Bordewijk	176
10	Nescio	168

Naar geboorteland respondent: België

#	Auteur	Stemmen
1	Hugo Claus	294
2	Willem Elsschot	269
3	Louis Paul Boon	243
4	Jeroen Brouwers	221
5	Willem die Madocke maecte	190
6	Multatuli	182
7	Harry Mulisch	179
8	Paul Van Ostaijen	152
9	Willem Frederik Hermans	147
10	Tom Lanoye	132

4.1.2. De Nederlandstalige literaire canon in honderd werken

4.1.2.1. Werken: Algemeen overzicht

(549 werken werden 3 of meer keren genoemd)⁷

#	Titel	Auteur	Stemmen
1	Max Havelaar	Multatuli	701
2	Van den vos Reynaerde	Willem die Madocke maakte	471
3	De avonden : een winterverhaal	Gerard Reve	394
4	De donkere kamer van Damokles	Willem Frederik Hermans	279
5	Het verdriet van België : roman	Hugo Claus	258
6	De ontdekking van de hemel	Harry Mulisch	253
7	Nooit meer slapen	Willem Frederik Hermans	242
8	De Kapellekensbaan : roman	Louis Paul Boon	196
9	De aanslag	Harry Mulisch	168
10	Bezonken rood	Jeroen Brouwers	163
11	Kaas	Willem Elsschot	157
12	Oeroeg	Hella S. Haasse	142
13	Eline Vere	Louis Couperus	133
14	Het Achterhuis	Anne Frank	132
15	Karakter	F. Bordewijk	121
16	Turks fruit	Jan Wolkers	112
17	De historie van mejuffrouw Sara Burgerhart	Betje, Aagje Wolff, Deken	108
18	Karel ende Elegast	de auteur(s) van Karel ende Elegast	108
19	Van oude mensen, de dingen, die voorbij gaan...	Louis Couperus	103
20	Lijmen	Willem Elsschot	101
21	Grand Hotel Europa	Ilja Leonard Pfeijffer	98
22	De stille kracht	Louis Couperus	98
23	Titaantjes	Nescio	95
24	De uitvreter	Nescio	88
25	Heren van de thee	Hella S. Haasse	85

⁷ Gezamenlijk uitgegeven romans en/of verhalen die onder de samengestelde titel werden genoemd – te denken aan: Elsschots romans *Lijmen* en *Het Been*, Nescio's *Dichtertje*, *De uitvreter* en *Titaantjes* en Reves *Op weg naar het einde* en *Nader tot U* – zijn hier aan de afzonderlijke titels toebedeeld.

#	Titel	Auteur	Stemmen
26	Beatrijs	de auteur(s) van Beatrijs	83
27	Het been	Willem Elsschot	80
28	Tirza	Arnon Grunberg	80
29	Bezette stad	Paul Van Ostaijen	79
30	Wij slaven van Suriname	Anton de Kom	78
31	Hersenschimmen	J. Bernlef	77
32	De Avond Is Ongemak	Marieke Lucas Rijneveld	74
33	Gijsbreght van Aemstel	Joost van den Vondel	69
34	Het bureau	J.J. Voskuil	68
35	Oorlog en terpentijn : roman	Stefan Hertmans	66
36	Lucifer	Joost van den Vondel	63
37	Het bittere kruid	Marga Minco	62
38	Mariken van Nieumeghen	de auteur(s) van Mariken van Nieumeghen	62
39	Camera obscura	Hildebrand	61
40	Eva	Carry van Bruggen	59
41	De helaasheid der dingen	Dimitri Verhulst	58
42	Sprakeloos	Tom Lanoye	58
43	Bint	F. Bordewijk	58
44	Mei	Herman Gorter	56
45	Het dwaallicht	Willem Elsschot	55
46	Dichtertje	Nescio	53
47	Dubbelspel	Frank Martinus Arion	52
48	De leeuw van Vlaanderen	Hendrik Conscience	50
49	Joe Speedboot	Tommy Wieringa	49
50	Mystiek lichaam	Frans Kellendonk	48
51	Van de koele meren des doods	Frederik van Eeden	46
52	De engelenmaker	Stefan Brijs	46
53	Het huis van de moskee	Kader Abdolah	46
54	Houtekiet	Gerard Walschap	44
55	De wetten	Connie Palmén	44
56	Eenzaam avontuur : roman	Anna Blaman	42
57	De kleine Johannes	Frederik van Eeden	42
58	Boeken der kleine zielen	Louis Couperus	42
59	Kees de jongen	Theo Thijssen	42
60	Terug tot Ina Damman	S. Vestdijk	41

#	Titel	Auteur	Stemmen
61	De komst van Joachim Stiller	Hubert Lampo	40
62	Pallieter	Felix Timmermans	39
63	Het leven en de dood in den ast	Stijn Streuvels	39
64	Villa des roses	Willem Elsschot	36
65	Op weg naar het einde	Gerard Reve	36
66	De spyeghel der salicheyt van Elckerlijc	de auteur(s) van De spyeghel der salicheyt van Elckerlijc	36
67	Het woud der verwachting : het leven van Charles van Orléans	Hella S. Haasse	35
68	De tweeling	Tessa de Loo	35
69	De tienduizend dingen	Maria Dermout	34
70	Wees onzichtbaar	Murat Isik	33
71	Erik of Het klein insektenboek	Godfried Bomans	32
72	Knielen op een bed violen	Jan Siebelink	32
73	Pluk van de Petteflet	Annie M.G. Schmidt	32
74	Vallen Is Als Vliegen	Manon Uphoff	31
75	Een nagelaten bekentenis	Marcellus Emants	31
76	Het land van herkomst	E. Du Perron	31
77	Het hout	Jeroen Brouwers	31
78	Bonita Avenue	Peter Buwalda	31
79	De Witte	Ernest Claes	31
80	Boerenpsalm	Felix Timmermans	30
81	Mijn lieve gunsteling	Marieke Lucas Rijneveld	29
82	Kruistocht in spijkerbroek	Thea Beckman	29
83	Publieke werken	Thomas Rosenboom	29
84	Terug naar Oegstgeest	Jan Wolkers	28
85	De koperen tuin	S. Vestdijk	28
86	Het stenen bruidsbed	Harry Mulisch	28
87	Een schitterend gebrek	Arthur Japin	28
88	Een revolverschot	Virginie Loveling	28
89	Nader tot U	Gerard Reve	28
90	De Oostakkerse gedichten	Hugo Claus	27
91	De kellner en de levenden	S. Vestdijk	26
92	Het smelt	Lize Spit	26
93	De vlaschaard	Stijn Streuvels	26
94	Tantes	Cyriel Buysse	25

#	Titel	Auteur	Stemmen
95	Parken en woestijnen	M. Vasalis	25
96	De brief voor de koning	Tonke Dragt	25
97	La Superba : een roman	Ilja Leonard Pfeijffer	25
98	Elias of het gevecht met de nachtegalen	Maurice Gilliams	25
99	Egidius waer bestu bleven?	de auteur(s) van Egidius waer bestu bleven?	25
100	Hoe duur was de suiker?	Cynthia McLeod	24

4.1.2.2. Werken: Per periode

Zie toelichting bij 4.1.1.2.

Middeleeuwen (tot 1500)

#	Titel	Auteur	Stemmen
1	Van den vos Reynaerde	Willem die Madocke maakte	471
2	Karel ende Elegast	de auteur(s) van Karel ende Elegast	108
3	Beatrijs	de auteur(s) van Beatrijs	83
4	De spyghel der salicheyt van Elckerlijc	de auteur(s) van De spyghel der salicheyt van Elckerlijc	36
5	Egidius waer bestu bleven?	de auteur(s) van Egidius waer bestu bleven?	25
6	Walewein	Penninc	24
7	Liederen	Hadewijch	22
8	Hebban olla vogala	de auteur(s) van Hebban olla vogala	9
9	De vizioenen van Hadewych	Hadewijch	9
10	Het Gruuthuse handschrift	de auteur(s) van Het Gruuthuse handschrift	8

16de eeuw

#	Titel	Auteur	Stemmen
1	Mariken van Nieuwmeghen	de auteur van Mariken van Nieuwmeghen	62
2	Wilhelmus	de auteur van Wilhelmus	9
3	Het Geuzenliedboek	de auteur van Het Geuzenliedboek	3
4	't Is al vrouwenwerk : refreinen van Anna Bijns	Anna Bijns	3

17de eeuw

#	Titel	Auteur	Stemmen
1	Gijsbreght van Aemstel	Joost van den Vondel	69
2	Lucifer	Joost van den Vondel	63
3	Spaanschen Brabander	G.A. Bredero	20
4	Bijbel (Statenvertaling)	de auteur(s) van Bijbel (Statenvertaling)	16
5	Gedichten	P.C. Hooft	15
6	Warenar	P.C. Hooft	9
7	I. v. Vondelens Palamedes oft vermoorde onnooselheyd. : Treur-spel	Joost van den Vondel	5
8	Adam in ballingschap	Joost van den Vondel	4
9	Granida	P.C. Hooft	3
10	Het journaal van Bontekoe : de gedenkwaardige beschrijving van de reis naar Oost-Indië van schipper Willem IJsbrantsz. Bontekoe uit Hoorn, in de jaren 1618 tot en met 1625	W.Yz. Bontekoe	3

18de eeuw

#	Titel	Auteur	Stemmen
1	De historie van mejuffrouw Sara Burgerhart	Betje, Aagje Wolff, Deken	108
2	Kleine gedigten voor kinderen	Hiëronymus van Alphen	6
3	Het land, in brieven	Elisabeth Maria Post	3
4	Het wederzijds huwelijksbedrog	Pieter Langendijk	3

19de eeuw

#	Titel	Auteur	Stemmen
1	Max Havelaar	Multatuli	701
2	De stille kracht	Louis Couperus	98
3	Camera obscura	Hildebrand	61
4	Mei	Herman Gorter	56
5	De leeuw van Vlaanderen	Hendrik Conscience	50
6	Van de koele meren des doods	Frederik van Eeden	46
7	De kleine Johannes	Frederik van Eeden	42
8	Een nagelaten bekentenis	Marcellus Emants	31
9	Snikken en grimlachjes	Piet Paaltjens	21
10	Verzen	Herman Gorter	17

20ste eeuw

#	Titel	Auteur	Stemmen
1	De avonden : een winterverhaal	Gerard Reve	394
2	De donkere kamer van Damokles	Willem Frederik Hermans	279
3	Het verdriet van België : roman	Hugo Claus	258
4	De ontdekking van de hemel	Harry Mulisch	253
5	Nooit meer slapen	Willem Frederik Hermans	242
6	De Kapellekensbaan : roman	Louis Paul Boon	196
7	De aanslag	Harry Mulisch	168
8	Bezonden rood	Jeroen Brouwers	163
9	Kaas	Willem Elsschot	157
10	Oeroeg	Hella S. Haasse	142

21ste eeuw

#	Titel	Auteur	Stemmen
1	Grand Hotel Europa	Ilja Leonard Pfeijffer	98
2	Tirza	Arnon Grunberg	80
3	De Avond Is Ongemak	Marieke Lucas Rijneveld	74
4	Oorlog en terpentijn : roman	Stefan Hertmans	66
5	De helaasheid der dingen	Dimitri Verhulst	58
6	Sprakeloos	Tom Lanoye	58
7	Joe Speedboot	Tommy Wieringa	49
8	De engelenmaker	Stefan Brijs	46
9	Het huis van de moskee	Kader Abdolah	46
10	Wees onzichtbaar	Murat Isik	33

4.1.2.3. Werken: Per gebied

Zie toelichting bij 4.1.1.3.

(Noord-)Nederland

#	Titel	Auteur	Stemmen
1	Max Havelaar	Multatuli	701
2	De avonden : een winterverhaal	Gerard Reve	394
3	De donkere kamer van Damokles	Willem Frederik Hermans	279
4	De ontdekking van de hemel	Harry Mulisch	253
5	Nooit meer slapen	Willem Frederik Hermans	242

#	Titel	Auteur	Stemmen
6	De aanslag	Harry Mulisch	168
7	Bezonden rood	Jeroen Brouwers	163
8	Oeroeg	Hella S. Haasse	142
9	Eline Vere	Louis Couperus	133
10	Het Achterhuis	Anne Frank	132

Zuid-Nederland / België

#	Titel	Auteur	Stemmen
1	Van den vos Reynaerde	Willem die Madocke maakte	471
2	Het verdriet van België : roman	Hugo Claus	258
3	De Kapellekensbaan : roman	Louis Paul Boon	196
4	Kaas	Willem Elsschot	157
5	Karel ende Elegast	de auteur van Karel ende Elegast	108
6	Lijmen	Willem Elsschot	101
7	Beatrijs	de auteur van Beatrijs	83
8	Het been	Willem Elsschot	80
9	Bezette stad	Paul Van Ostaïjen	79
10	Oorlog en terpentijn : roman	Stefan Hertmans	66

4.1.2.4. Werken: Naar sekse

Vrouwelijke auteurs

#	Titel	Auteur	Stemmen
1	Oeroeg	Hella S. Haasse	142
2	Het Achterhuis	Anne Frank	132
3	De historie van mejuffrouw Sara Burgerhart	Betje, Aagje Wolff, Deken	108
4	Heren van de thee	Hella S. Haasse	85
5	Het bittere kruid	Marga Minco	62
6	Eva	Carry van Bruggen	59
7	De wetten	Connie Palmén	44
8	Eenzaam avontuur : roman	Anna Blaman	42
9	Het woud der verwachting : het leven van Charles van Orléans	Hella S. Haasse	35
10	De tweeling	Tessa de Loo	35

Mannelijke auteurs

#	Titel	Auteur	Stemmen
1	Max Havelaar	Multatuli	701
2	Van den vos Reynaerde	Willem die Madocke maakte	471
3	De avonden : een winterverhaal	Gerard Reve	394
4	De donkere kamer van Damokles	Willem Frederik Hermans	279
5	Het verdriet van België : roman	Hugo Claus	258
6	De ontdekking van de hemel	Harry Mulisch	253
7	Nooit meer slapen	Willem Frederik Hermans	242
8	De Kapellekensbaan : roman	Louis Paul Boon	196
9	De aanslag	Harry Mulisch	168
10	Bezonken rood	Jeroen Brouwers	163

4.1.2.5. Werken: Vergelijking 2002-2022

Ook hier vergelijken we de overlap. In totaal komen 95 werken uit de lijst van 2002 ook voor in de lijst van 2022. Dat is 76% van de totale lijst van 2022. De overeenkomst in de rangorde van de overlappende werken is vergelijkbaar met die in de auteurs.⁸

#2002	#2022	Title	Auteur
1	1	Max Havelaar	Multatuli
2	2	Van den vos Reynaerde	Willem die Madocke maakte
3	3	De avonden : een winterverhaal	Gerard Reve
4	33	Gijsbreght van Aemstel	Joost van den Vondel
5	4	De donkere kamer van Damokles	Willem Frederik Hermans
6	39	Camera obscura	Hildebrand
7	26	Beatrijs	de auteur(s) van Beatrijs
8	18	Karel ende Elegast	de auteur(s) van Karel ende Elegast
9	7	Nooit meer slapen	Willem Frederik Hermans
11	38	Mariken van Nieumeghen	de auteur(s) van Mariken van Nieumeghen
12	13	Eline Vere	Louis Couperus
13	44	Mei	Herman Gorter
14	17	De historie van mejuffrouw Sara Burgerhart	Betje, Aagje Wolff, Deken

⁸ (Kendall's Tau 0.415, p < 0.05).

#2002	#2022	Title	Auteur
15	19	Van oude mensen, de dingen, die voorbij gaan...	Louis Couperus
16	36	Lucifer	Joost van den Vondel
17	66	De spyeghel der salicheyt van Elckerlijc	de auteur(s) van De spyeghel der salicheyt van Elckerlijc
18	116	Spaanschen Brabander	G.A. Bredero
19	8	De Kapellekensbaan : roman	Louis Paul Boon
20	5	Het verdriet van België : roman	Hugo Claus
21	24	De uitvreter	Nescio
22	6	De ontdekking van de hemel	Harry Mulisch
23	58	Boeken der kleine zielen	Louis Couperus
24	20	Lijmen	Willem Elsschot
25	260	P.C. Hoofts Nederlandsche historien	P.C. Hooft
26	23	Titaantjes	Nescio
27	15	Karakter	F. Bordewijk
28	76	Het land van herkomst	E. Du Perron
29	43	Bint	F. Bordewijk
30	27	Het been	Willem Elsschot
31	57	De kleine Johannes	Frederik van Eeden
32	203	Wilhelmus	de auteur(s) van Wilhelmus
33	89	Nader tot U	Gerard Reve
34	59	Kees de jongen	Theo Thijssen
35	86	Het stenen bruidsbed	Harry Mulisch
37	397	Liederen van Bredero	G.A. Bredero
38	46	Dichtertje	Nescio
39	11	Kaas	Willem Elsschot
40	60	Terug tot Ina Damman	S. Vestdijk
41	9	De aanslag	Harry Mulisch
43	294	Abele spelen	de auteur(s) van Abele spelen
44	131	Verzen	Herman Gorter
45	75	Een nagelaten bekentenis	Marcellus Emants
46	148	Woutertje Pieterse	Multatuli
48	22	De stille kracht	Louis Couperus
49	146	Awater	Martinus Nijhoff
51	101	Walewein	Penninc

#2002	#2022	Title	Auteur
52	99	Egidius waer bestu bleven?	de auteur(s) van Egidius waer bestu bleven?
53	209	Lof der zotheid	Desiderius Erasmus
54	64	Villa des roses	Willem Elsschot
58	34	Het bureau	J.J. Voskuil
60	208	Anton Wachter	S. Vestdijk
61	65	Op weg naar het einde	Gerard Reve
62	348	Ferdinand Huyck	J. van Lennep
63	406	Ideeën	Multatuli
65	165	Op hoop van zegen	Herman Heijermans
66	230	Herfsttij der middeleeuwen	J. Huizinga
67	98	Elias of het gevecht met de nachtegale	Maurice Gilliams
69	95	Parken en woestijnen	M. Vasalis
71	84	Terug naar Oegstgeest	Jan Wolkers
72	114	Onder professoren : roman	Willem Frederik Hermans
73	303	Tijl Uilenspiegel	de auteur(s) van Tijl Uilenspiegel
74	491	Granida	P.C. Hooft
76	205	Warenar	P.C. Hooft
77	304	I. v. Vondelens Palamedes oft vermoorde onnooselhejd. : Treurspel	Joost van den Vondel
78	136	Bijbel (Statenvertaling)	de auteur(s) van Bijbel (Statenvertaling)
79	277	Kleine gedigten voor kinderen	Hiëronymus van Alphen
81	51	Van de koele meren des doods	Frederik van Eeden
86	12	Oeroeg	Hella S. Haasse
87	67	Het woud der verwachting : het leven van Charles van Orléans	Hella S. Haasse
88	91	De kellner en de levenden	S. Vestdijk
89	90	De Oostakkerse gedichten	Hugo Claus
90	133	Ik, Jan Cremer	Jan Cremer
91	50	Mystiek lichaam	Frans Kellendonk
93	512	Uit de korenbloemen van C. Huygens	Constantijn Huygens
98	366	Mathilde-krans	Jacques Perk
100	472	Een liefde	Lodewijk van Deyssel
101	537	Een zwerver verliefd	Arthur van Schendel

#2002	#2022	Title	Auteur
102	367	De berg van licht	Louis Couperus
104	29	Bezette stad	Paul Van Ostaijen
106	527	Vormen	Martinus Nijhoff
107	40	Eva	Carry van Bruggen
109	162	Het verboden rijk	J. Slauerhoff
111	54	Houtekiet	Gerard Walschap
112	343	Hollands glorie	Jan de Hartog
113	71	Erik of Het klein insectenboek	Godfried Bomans
114	45	Het dwaallicht	Willem Elsschot
115	346	De vuuraanbidders : roman uit de tachtigjarige oorlog	S. Vestdijk
116	147	De tranen der acacia's	Willem Frederik Hermans
117	85	De koperen tuin	S. Vestdijk
118	143	Menuet	Louis Paul Boon
119	130	Het leven is verrukulluk	Remco Campert
121	318	Omtrent Deedee	Hugo Claus
122	47	Dubbelspel	Frank Martinus Arion
124	108	Een vlucht regenwulpen	Maarten 't Hart
125	68	De tweeling	Tessa de Loo

4.1.2.6. Werken: Volgens specifieke demografisch groep (selectie)

Hieronder volgen nog enkele lijstjes op basis van de demografische gegevens van de respondenten. We lichten hier enkele lijstjes uit die in het oog springen: het verschil tussen de Nederlandse en Belgische respondenten en de gelijkvormigheid tussen de mannelijke en vrouwelijke respondenten. Een totaal overzicht van de resultaten per demografische groep, is [hier](#) raadpleegbaar.

Naar gender respondent: vrouw

#	Titel	Auteur	Stemmen
1	Max Havelaar	Multatuli	256
2	Van den vos Reynaerde	Willem die Madocke maakte	191
3	De avonden : een winterverhaal	Gerard Reve	118
4	De ontdekking van de hemel	Harry Mulisch	99
5	De aanslag	Harry Mulisch	82
6	Het verdriet van België : roman	Hugo Claus	82
7	Oeroeg	Hella S. Haasse	80

#	Titel	Auteur	Stemmen
8	Het Achterhuis	Anne Frank	79
9	Bezonken rood	Jeroen Brouwers	75
10	De donkere kamer van Damokles	Willem Frederik Hermans	75

Naar gender respondent: man

#	Titel	Auteur	Stemmen
1	Max Havelaar	Multatuli	333
2	De avonden : een winterverhaal	Gerard Reve	215
3	Van den vos Reynaerde	Willem die Madocke maakte	202
4	De donkere kamer van Damokles	Willem Frederik Hermans	158
5	Het verdriet van België : roman	Hugo Claus	141
6	Nooit meer slapen	Willem Frederik Hermans	135
7	De Kapellekensbaan : roman	Louis Paul Boon	121
8	De ontdekking van de hemel	Harry Mulisch	119
9	Kaas	Willem Elsschot	78
10	Lijmen	Willem Elsschot	75

Naar geboorteland respondent: Nederland

#	Titel	Auteur	Stemmen
1	Max Havelaar	Multatuli	430
2	De avonden : een winterverhaal	Gerard Reve	259
3	Van den vos Reynaerde	Willem die Madocke maakte	213
4	De donkere kamer van Damokles	Willem Frederik Hermans	188
5	Nooit meer slapen	Willem Frederik Hermans	149
6	De ontdekking van de hemel	Harry Mulisch	137
7	De aanslag	Harry Mulisch	105
8	Het verdriet van België : roman	Hugo Claus	98
9	De historie van mejuffrouw Sara Burgerhart	Betje, Aagje Wolff, Deken	85
10	Karakter	F. Bordewijk	83

Naar geboorteland respondent: België

#	Titel	Auteur	Stemmen
1	Van den vos Reynaerde	Willem die Madocke maakte	190
2	Max Havelaar	Multatuli	157
3	Het verdriet van België : roman	Hugo Claus	128

#	Titel	Auteur	Stemmen
4	De Kapellekensbaan : roman	Louis Paul Boon	115
5	Bezongen rood	Jeroen Brouwers	91
6	De avonden : een winterverhaal	Gerard Reve	84
7	De ontdekking van de hemel	Harry Mulisch	77
8	Kaas	Willem Elsschot	76
9	Nooit meer slapen	Willem Frederik Hermans	55
10	Bezette stad	Paul Van Ostaijen	46

4.2. Ten onrechte vergeten klassiekers

De vraag luidde: *Welke teksten zijn naar jouw mening ‘vergeten klassiekers’? (maximum 3)*. Opnieuw gold dat respondenten zowel titels als auteurs mochten noemen. Hieronder volgen opnieuw twee overzichten, op dezelfde manier samengesteld als de overzichten onder 4.1.

4.2.1. Ten onrechte vergeten auteurs

(228 auteurs werden 3 of meer keren genoemd)

#	Auteur	Stemmen	#	Auteur	Stemmen
1	S. Vestdijk	143	16	Joost van den Vondel	45
2	Louis Couperus	117	17	Nescio	43
3	Hella S. Haasse	82	18	Virginie Loveling	43
4	Willem Elsschot	75	19	Gerard Reve	41
5	Louis Paul Boon	73	20	Hubert Lampo	40
6	Carry van Bruggen	72	21	Gerard Walschap	36
7	Stijn Streuvels	64	22	Marcellus Emants	34
8	F. Bordewijk	63	23	Ernest Claes	34
9	Cyriel Buysse	59	24	Harry Mulisch	33
10	Anna Blaman	58	25	Arthur van Schendel	31
11	Multatuli	54	26	Maria Dermoût	29
12	Felix Timmermans	51	27	Andreas Burnier	29
13	Frederik van Eeden	51	28	Hugo Claus	28
14	Godfried Bomans	50	29	Guido Gezelle	27
15	Willem Frederik Hermans	50	30	Betje Wolff	27
			31	Jan Wolkers	27

#	Auteur	Stemmen
32	J. Slauerhoff	26
33	Anton de Kom	26
34	Jeroen Brouwers	25
35	Herman Gorter	23
36	Willem die Madocke maecte	23
37	Annie M.G. Schmidt	21
38	Johan Daisne	21
39	Hildebrand	21
40	Aagje Deken	21
41	Maurice Gilliams	20
42	Herman Teirlinck	19
43	S. Carmiggelt	18
44	Marnix Gijsen	18
45	A.L.G. Bosboom-Toussaint	18
46	Hadewijch	17
47	J. van Lennep	17
48	Patricia De Martelaere	17
49	Maria Rosseels	17
50	E. Du Perron	17
51	J. Bernlef	16
52	Paul Van Ostaïjen	15
53	F. Springer	15
54	Albert Helman	15
55	De auteur van Mariken van Nieuweghen	15
56	De auteur van Karel ende Elegast	15
57	P.C. Hooft	14
58	Thea Beckman	14
59	Jacob Israël de Haan	14
60	A. Alberts	14
61	G.A. Bredero	13
62	F.B. Hotz	13
63	M. Vasalis	13
64	J. van Oudshoorn	13
65	Piet Paaltjens	13

#	Auteur	Stemmen
66	Theo Thijssen	13
67	Ivo Michiels	13
68	Cees Nooteboom	13
69	A. den Doollaard	12
70	Cd. Busken Huet	12
71	Hendrik Conscience	12
72	De auteur van Beatrijts	12
73	Anna Bijns	11
74	H. Marsman	11
75	Jacob van Maerlant	11
76	Tonke Dragt	11
77	Maarten 't Hart	11
78	Ward Ruyslinck	11
79	Frank Martinus Arion	11
80	M.H. Székely-Lulofs	11
81	Ina Boudier-Bakker	11
82	Jan Arends	10
83	Herman Heijermans	10
84	Marga Minco	10
85	Roger Van de Velde	10
86	Ida Simons	10
87	Anne Frank	10
88	J.J. Voskuil	10
89	De auteur van De spyeghel der salicheyt van Elckerlijc	10
90	Belcampo	9
91	A. Koolhaas	9
92	Clem Schouwenaars	9
93	Lodewijk van Deyssel	9
94	Tip Marugg	9
95	Jacques Hamelink	9
96	Mary Dorna	8
97	J.M.A. Biesheuvel	8
98	Clare Lennart	8
99	Richard Minne	8
100	Bea Vianen	8

4.2.2. *Ten onrechte vergeten titels*

(206 werken werden 3 of meer keren genoemd)

#	Titel	Auteur	Stemmen
1	Eline Vere	Louis Couperus	33
2	Max Havelaar	Multatuli	32
3	Een revolverschot	Virginie Loveling	27
4	De komst van Joachim Stiller	Hubert Lampo	26
5	Eenzaam avontuur : roman	Anna Blaman	24
6	Van den vos Reynaerde	Willem die Madocke maakte	23
7	Een nagelaten bekentenis	Marcellus Emants	22
8	Eva	Carry van Bruggen	22
9	Camera obscura	Hildebrand	21
10	De historie van mejuffrouw Sara Burgerhart	Betje, Aagje Wolff, Deken	21
11	De kleine Johannes	Frederik van Eeden	20
12	Van de koele meren des doods	Frederik van Eeden	20
13	Karakter	F. Bordewijk	19
14	Oeroeg	Hella S. Haasse	18
15	Wij slaven van Suriname	Anton de Kom	18
16	De avonden : een winterverhaal	Gerard Reve	17
17	Het woud der verwachting : het leven van Charles van Orléans	Hella S. Haasse	16
18	Bint	F. Bordewijk	16
19	Pallieter	Felix Timmermans	15
20	Houtekiet	Gerard Walschap	15
21	Titaantjes	Nescio	15
22	Boerenpsalm	Felix Timmermans	15
23	Karel ende Elegast	de auteur(s) van Karel ende Elegast	15
24	Mariken van Nieumeghen	de auteur(s) van Mariken van Nieumeghen	15
25	De Kapellekensbaan : roman	Louis Paul Boon	14
26	Terug tot Ina Damman	S. Vestdijk	14
27	Lucifer	Joost van den Vondel	14
28	De Witte	Ernest Claes	14
29	De kellner en de levenden	S. Vestdijk	13
30	Kaas	Willem Elsschot	13

#	Titel	Auteur	Stemmen
31	Het land van herkomst	E. Du Perron	13
32	De uitvreter	Nescio	12
33	De tienduizend dingen	Maria Dermoût	12
34	De vlaschaard	Stijn Streuvels	12
35	Beatrijs	de auteur(s) van Beatrijs	12
36	Erik of Het klein insectenboek	Godfried Bomans	11
37	Bezonden rood	Jeroen Brouwers	11
38	De koperen tuin	S. Vestdijk	11
39	Rubber	M.H. Székely-Lulofs	11
40	Lijmen	Willem Elsschot	11
41	Dubbelspel	Frank Martinus Arion	11
42	Pijpelijntjes	Jacob Israël de Haan	11
43	Ivoren wachters	S. Vestdijk	11
44	Hersenschimmen	J. Bernlef	10
45	Van oude mensen, de dingen, die voorbij gaan...	Louis Couperus	10
46	Het been	Willem Elsschot	10
47	Nooit meer slapen	Willem Frederik Hermans	10
48	Het verdriet van België : roman	Hugo Claus	10
49	Gijsbrecht van Aemstel	Joost van den Vondel	10
50	Het Achterhuis	Anne Frank	10
51	Het jongensuur	Andreas Burnier	10
52	Elias of het gevecht met de nachtgalen	Maurice Gilliams	10
53	Het leven en de dood in den ast	Stijn Streuvels	10
54	Het recht van den sterkste	Cyriel Buysse	10
55	De spyeghel der salicheyt van Elckerlijc	de auteur(s) van De spyeghel der salicheyt van Elckerlijc	10
56	Majoor Frans	A.L.G. Bosboom-Toussaint	9
57	Snikken en grimlachjes	Piet Paaltjens	8
58	De stille kracht	Louis Couperus	8
59	De ontdekking van de hemel	Harry Mulisch	8
60	De klopp op de deur : Amsterdamse familieroman	Ina Boudier-Bakker	8
61	Kees de jongen	Theo Thijssen	8
62	Het Gevecht Met Den Engel	Herman Teirlinck	7
63	Dood van een non	Maria Rosseels	7

#	Titel	Auteur	Stemmen
64	Tantes	Cyriel Buysse	7
65	De voorstad groeit	Louis Paul Boon	7
66	Kruistocht in spijkerbroek	Thea Beckman	7
67	Het fregatschip Johanna Maria	Arthur van Schendel	7
68	Mei	Herman Gorter	7
69	Het stenen bruidsbed	Harry Mulisch	7
70	Boeken der kleine zielen	Louis Couperus	7
71	Mystiek lichaam	Frans Kellendonk	7
72	De trein der traagheid	Johan Daisne	7
73	De grote zaal	Jacoba van Velde	7
74	Reize door het aapenland	J.A. Schasz	7
75	Het gezin Van Paemel : drama in vier bedrijven	Cyriel Buysse	7
76	Een dwaze maagd	Ida Simons	7
77	De eilanden	A. Alberts	6
78	Het boek alfa	Ivo Michiels	6
79	Een tevreden lach	Andreas Burnier	6
80	Een coquette vrouw	Carry van Bruggen	6
81	Menuet	Louis Paul Boon	6
82	Mijn kleine oorlog	Louis Paul Boon	6
83	Heren van de thee	Hella S. Haasse	6
84	De donkere kamer van Damokles	Willem Frederik Hermans	6
85	De knetterende schedels	Roger Van de Velde	6
86	Het bureau	J.J. Voskuil	6
87	Woutertje Pieterse	Multatuli	6
88	Schuim en as	J. Slauerhoff	6
89	Het bittere kruid	Marga Minco	6
90	Turks fruit	Jan Wolkers	6
91	Op weg naar het einde	Gerard Reve	6
92	Blokken	F. Bordewijk	6
93	Abele spelen	de auteur(s) van Abele spelen	6
94	Roman van Heinric en Margriete van Limborch	de auteur(s) van Roman van Heinric en Margriete van Limborch	6
95	Erwin	Geerten Maria Meijnsing	5
96	Reis van Sint Brandaan	de auteur(s) van Reis van Sint Brandaan	5

#	Titel	Auteur	Stemmen
97	Villa des roses	Willem Elsschot	5
98	Mannekino	Sybren Poet	5
99	De ingewijden	Hella S. Haasse	5
100	De oogst	Stijn Streuvels	5

4.3. De belangrijkste auteur uit de Nederlandse literatuur

De vraag luidde: *De belangrijkste auteur uit de Nederlandstalige literatuur vind ik:*

#	Auteur	Stemmen
1	Multatuli	279
2	Willem die Madocke maecte	90
3	Hugo Claus	60
4	Willem Frederik Hermans	60
5	Gerard Reve	59
6	Harry Mulisch	56
7	Louis Paul Boon	41
8	Louis Couperus	33
9	Nescio	20
10	Willem Elsschot	19
11	Anne Frank	17
12	F. Bordewijk	15
13	Jeroen Brouwers	15
14	Ilja Leonard Pfeijffer	12
15	Paul Van Ostaijen	11
16	S. Vestdijk	11
17	De auteur van Bijbel (Statenvertaling)	11
18	J.J. Voskuil	9
19	Joost van den Vondel	9
20	Stijn Streuvels	9
21	Hendrik Conscience	8
22	Jan Wolkers	7

#	Auteur	Stemmen
23	Herman Gorter	7
24	Hella S. Haasse	7
25	A.F.Th. van der Heijden	7
26	Felix Timmermans	6
27	Hildebrand	5
28	Godfried Bomans	5
29	Connie Palmen	5
30	Anton de Kom	4
31	Gerard Walschap	4
32	Frank Martinus Arion	4
33	Marieke Lucas Rijneveld	4
34	Carry van Bruggen	4
35	Theo Thijssen	4
36	E. Du Perron	4
37	De auteur van De spyghel der salicheyt van Elckerlijc	4
38	Martinus Nijhoff	3
39	Dimitri Verhulst	3
40	Betje Wolff	3
41	Johan Huizinga	3
42	Aagje Deken	3
43	Ivo Michiels	3
44	Erwin Mortier	3
45	Marc Andries	3

4.4. Het belangrijkste werk uit de Nederlandse literatuur

De vraag luidde: Het belangrijkste werk uit de Nederlandstalige literatuur vind ik:

#	Titel	Auteur	Stemmen
1	Max Havelaar	Multatuli	267
2	Van den vos Reynaerde	Willem die Madocke maakte	90
3	Het verdriet van België : roman	Hugo Claus	54
4	De avonden : een winterverhaal	Gerard Reve	51
5	De ontdekking van de hemel	Harry Mulisch	48
6	De donkere kamer van Damokles	Willem Frederik Hermans	33
7	De Kapellekensbaan : roman	Louis Paul Boon	28
8	Nooit meer slapen	Willem Frederik Hermans	19
9	Het Achterhuis	Anne Frank	17
10	Eline Vere	Louis Couperus	14
11	Grand Hotel Europa	Ilja Leonard Pfeijffer	12
12	Karakter	F. Bordewijk	12
13	Titaantjes	Nescio	12
14	Bijbel (Statenvertaling)	de auteur(s) van Bijbel (Statenvertaling)	11
15	Kaas	Willem Elsschot	11
16	Bezongen rood	Jeroen Brouwers	10
17	Van oude mensen, de dingen, die voorbij gaan...	Louis Couperus	10
18	De uitvreter	Nescio	10
19	Bezette stad	Paul Van Ostaijen	10
20	Het bureau	J.J. Voskuil	9
21	De leeuw van Vlaanderen	Hendrik Conscience	8
22	De aanslag	Harry Mulisch	7
23	Turks fruit	Jan Wolkers	7
24	Gijsbrecht van Aemstel	Joost van den Vondel	6
25	Terug tot Ina Damman	S. Vestdijk	6
26	Camera obscura	Hildebrand	5
27	Oeroeg	Hella S. Haasse	5
28	Mei	Herman Gorter	5
29	Dichtertje	Nescio	5
30	Boeken der kleine zielen	Louis Couperus	5

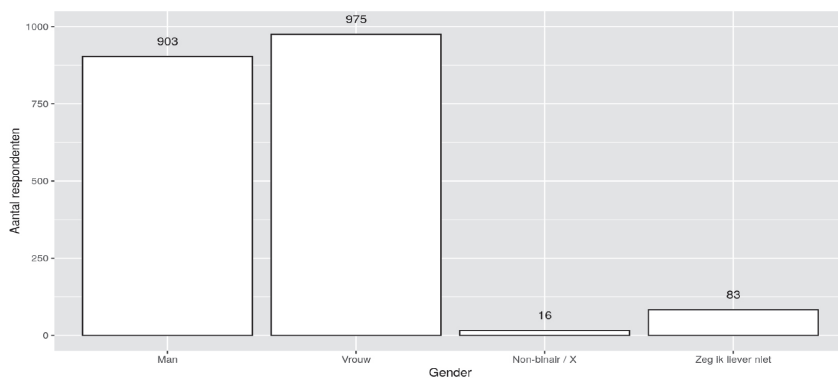
#	Titel	Auteur	Stemmen
31	De kapellekensbaan ; Zomer te Ter-Muren	Louis Paul Boon	4
32	Eva	Carry van Bruggen	4
33	Dubbelspel	Frank Martinus Arion	4
34	Wij slaven van Suriname	Anton de Kom	4
35	De stille kracht	Louis Couperus	4
36	Het land van herkomst	E. Du Perron	4
37	De vlaschaard	Stijn Streuvels	4
38	Het leven en de dood in den ast	Stijn Streuvels	4
39	Kees de jongen	Theo Thijssen	4
40	Nader tot U	Gerard Reve	4
41	De spyghel der salicheyt van Elckerlijc	de auteur(s) van De spyghel der salicheyt van Elckerlijc	4
42	De Avond Is Ongemak	Marieke Lucas Rijneveld	3
43	De tandeloze tijd	A.F.Th. van der Heijden	3
44	Pallieter	Felix Timmermans	3
45	Houtekiet	Gerard Walschap	3
46	Erik of Het klein insectenboek	Godfried Bomans	3
47	Het boek alfa	Ivo Michiels	3
48	Lijmen	Willem Elsschot	3
49	Het been	Willem Elsschot	3
50	Het dwaallicht	Willem Elsschot	3
51	Herfsttij der middeleeuwen	J. Huizinga	3
52	De helaasheid der dingen	Dimitri Verhulst	3
53	Godenslaap : roman	Erwin Mortier	3
54	Het Geuzenboek	Louis Paul Boon	3
55	Boerensalm	Felix Timmermans	3
56	Lucifer	Joost van den Vondel	3
57	De zondvloed	Marc Andries	3
58	De historie van mejuffrouw Sara Burgerhart	Betje, Aagje Wolff, Deken	3
59	Woutertje Pieterse	Multatuli	3
60	Op weg naar het einde	Gerard Reve	3

BIJLAGEN

Bijlage I

SOCIO-DEMOGRAFIE RESPONDENTEN

Overzicht van het gender van de respondenten

Overzicht van de herkomst van de respondenten

Geboorteland	n
Nederland	1145
België	723
Suriname	45
Duitsland	15
Indonesië	8
Curaçao	6
Polen	5
Aruba	3
Servië	3
Verenigd Koninkrijk	3
Zweden	3
Italië	2
Zwitserland	2
Albanië	1

Geboorteland	n
Australië	1
Bolivië	1
Bonaire	1
Bosnië-Herzegovina	1
Brazilië	1
Denemarken	1
Eritrea	1
Hongarije	1
Kroatië	1
Saba	1
Taiwan	1
Turkije	1
Verenigde Staten van Amerika	1

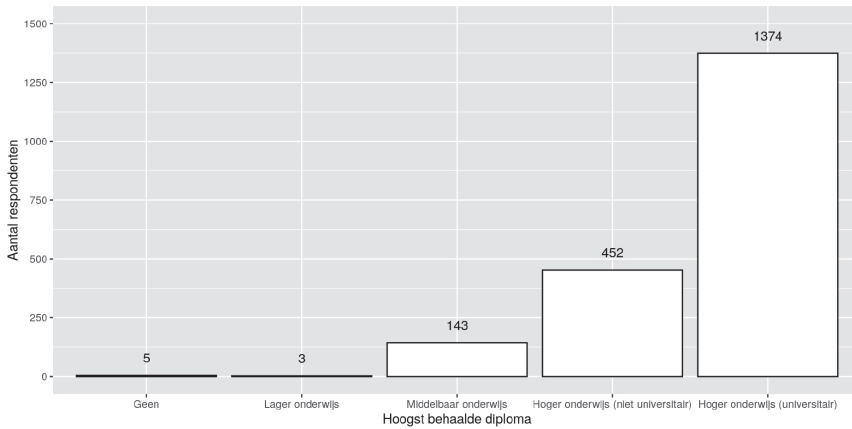
Overzicht van de moeder/thuistaal van de respondenten

Moeder-/thuis taal	n
Nederlands	1897
Andere taal	14
Duits	14
Fries	10
Frans	8
Engels	6
Pools	5
Papiaments	4
Kroatisch	2
Servisch	2
Zweeds	2
Afrikaans	1

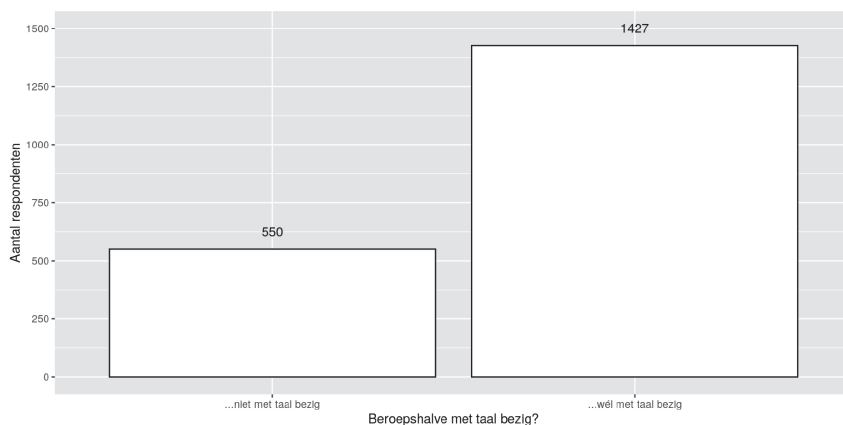
Moeder-/thuis taal	n
Albanees	1
Azerbeidzjaans	1
Bengaals	1
Deens	1
Dzongkha	1
Hindoestaans	1
Hongaars	1
Koerdisch	1
Luxemburgs	1
Noors	1
Spaans	1
Urdu	1

Waar de optie ‘Andere taal’ (14) werd gekozen, blijkt uit de toelichting dat het met name dialectsprekers betreffen, van bijvoorbeeld het Limburgs.

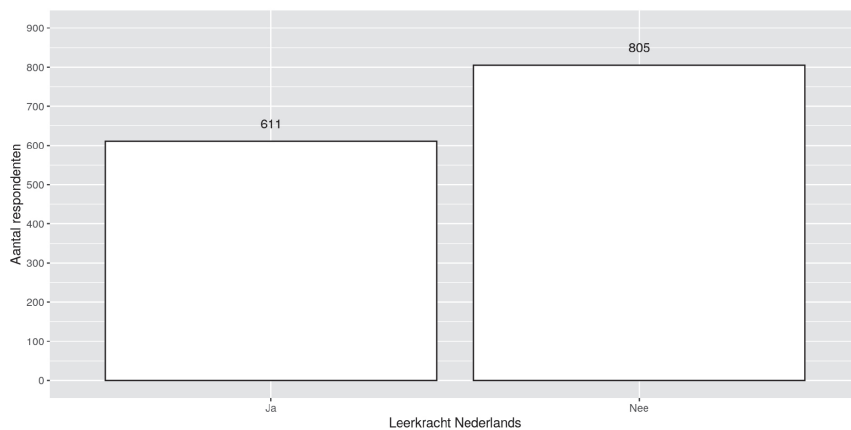
Overzicht van het opleidingsniveau van de respondenten

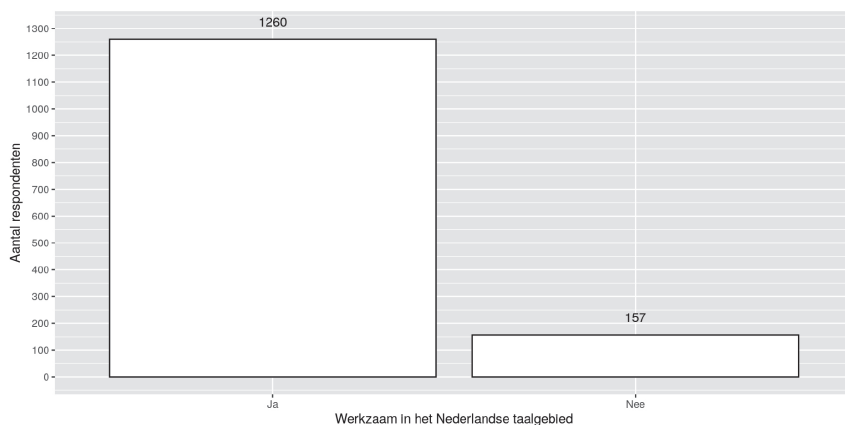
Overzicht van het aandeel professionele taalgebruikers onder de respondenten

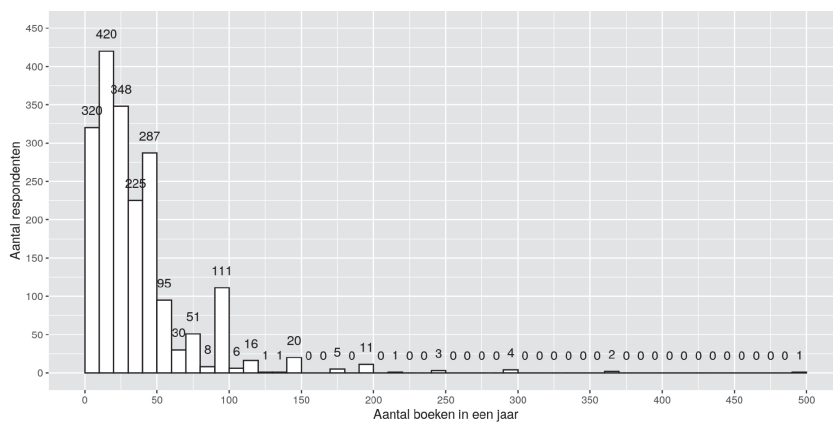
Overzicht van het aandeel leerkrachten Nederlands onder de respondenten

Overzicht van het aandeel professionele taalgebruikers onder de respondenten werkzaam in het Nederlandse taalgebied en daarbuiten

Overzicht van de jaarlijkse leesconsumptie van de respondenten

Bijlage II

REGRESSIEANALYSES

Om na te gaan of demografische variabelen als leeftijd, geslacht en beroep een impact hebben op het beantwoorden van de vragen hebben we gebruik gemaakt van regressieanalyses. Regressieanalyse is een techniek uit de statistiek waarmee op basis van een steekproef uitspraken kunnen worden gedaan over de hele populatie, met een zekere foutenmarge.

Een groot voordeel van regressieanalyse is dat het de verschillende variabelen tegelijkertijd in de analyse brengt, zodat we de precieze impact van leeftijd kunnen meten *terwijl we rekening houden met* geslacht, beroep etc., en omgekeerd. Op die manier wordt zichtbaar dat een aanwijsbaar verschil tussen de leeftijds-groepen eigenlijk een verschil in geslacht is, omdat we bijvoorbeeld voornamelijk jonge vrouwen in ons sample hebben.

Voor de vragen met een duidelijke schaal (helemaal oneens < oneens < neutraal < beetje eens < eens < helemaal eens) hebben we een klassiek meervoudig lineaire-regressiemodel gemaakt, met hoofdeffecten voor leeftijd, geslacht, beroep (taalprofessional of niet), hoeveel boeken de respondent zegt te lezen en waar die vandaan komt (Nederland, België, overzeese gebieden, of een andere regio's). Er zijn bezwaren te formuleren bij het toepassen van lineaire regressie op dit soort schalen, omdat de schaal niet strikt numeriek is. We hebben ook geen uitgebreide analyse van de modeldiagnostieken uitgevoerd. Voor een eerste verkenning is deze aanpak volgens ons desondanks verdedigbaar, zeker omdat de methode ook elders gebruikt wordt voor dit soort data.

Voor de vragen met verschillende antwoordmogelijkheden zijn we op een andere manier te werk gegaan. Voor de vragen in §3.2, §3.3 en §3.4 hebben we de antwoorden gerangschikt, en een score gegeven. Die score hebben we geanalyseerd met een regressiemodel met *logit link* die de score gebruikt als binomiale coëfficiënt. De modellen hebben dezelfde combinatie van verklarende variabelen.

Tenslotte hebben we voor een aantal vragen (o.a. §3.1 en §3.5) geen regressiemodel gemaakt waarin de antwoordmogelijkheden als één responsvariabele geïntegreerd zijn, maar hebben we per antwoordmogelijkheid een aparte binaire logistische regressie uitgevoerd, opnieuw met dezelfde combinatie van verklarende variabelen. In onderstaande zijn de uitkomsten per vraag gegeven.

Analyse bij 3.1 - ‘Algemeen: Visies op de canon’

Antwoord: ‘Ouderwets en niet meer van deze tijd’

Variabele	Niveau	Coëfficiënt (logit-schaal)	Standaard-fout	z-waarde	p-waarde
As-afsnede	-	-2,0189	0,5497	-3,6724	< 0,001
Leeftijd	(numeriek)	-0,0281	0,0076	-3,6905	< 0,001
Geslacht	Man (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Vrouw	-0,0363	0,2566	-0,1415	0,8875
Beroep	Neutraal (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Talig	0,1457	0,3094	0,4708	0,6377
Leesvolume	(numeriek)	-0,0028	0,0041	-0,6893	0,4907
Geboorteland	Nederland (referentiewaarde)	-	-	-	-
	België	0,4051	0,2589	1,5648	0,1176
	Overzeese gebieden	0,2455	0,6353	0,3865	0,6991
	Andere gebieden	-14,1730	651,2268	-0,0218	0,9826

Antwoord: ‘elitair en niet-inclusief’

Variabele	Niveau	Coëfficiënt (logit-schaal)	Standaard-fout	z-waarde	p-waarde
As-afsnede	-	-0,4301	0,3895	-1,1042	0,2695
Leeftijd	(numeriek)	-0,0532	0,0059	-9,0606	< 0,001
Geslacht	Man (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Vrouw	0,4017	0,1900	2,1136	< 0,05
Beroep	Neutraal (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Talig	0,2124	0,2349	0,9043	0,3658
Leesvolume	(numeriek)	0,0003	0,0027	0,1301	0,8965
Geboorteland	Nederland (referentiewaarde)	-	-	-	-
	België	0,2183	0,1866	1,1698	0,2421
	Overzeese gebieden	-0,5406	0,5501	-0,9827	0,3258
	Andere gebieden	0,3359	0,5629	0,5968	0,5506

Antwoord: ‘een aanzet tot dialoog over literatuur en literatuurbeleving’

Variabele	Niveau	Coëfficiënt (logit-schaal)	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
As-afsnede	-	0,6430	0,2230	2,8832	< 0,01
Leeftijd	(numeriek)	-0,0234	0,0030	-7,6995	< 0,001
Geslacht	Man (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Vrouw	0,0765	0,0987	0,7750	0,4384
Beroep	Neutraal (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Talig	0,4595	0,1117	4,1143	< 0,001
Leesvolume	(numeriek)	0,0013	0,0013	0,9876	0,3233
Geboorteland	Nederland (referentiewaarde)	-	-	-	-
	België	0,4296	0,1026	4,1872	< 0,001
	Overzeese gebieden	-0,6767	0,2882	-2,3478	< 0,05
	Andere gebieden	0,6617	0,3603	1,8364	0,0663

Antwoord: ‘een aanzet tot reflectie en een bron voor debat’

Variabele	Niveau	Coëfficiënt (logit-schaal)	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
As-afsnede	-	0,3612	0,2235	1,6164	0,1060
Leeftijd	(numeriek)	-0,0189	0,0030	-6,2255	< 0,001
Geslacht	Man (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Vrouw	-0,1897	0,1000	-1,8975	0,0578
Beroep	Neutraal (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Talig	0,3316	0,1144	2,9001	< 0,01
Leesvolume	(numeriek)	0,0009	0,0013	0,7293	0,4658
Geboorteland	Nederland (referentiewaarde)	-	-	-	-
	België	0,1236	0,1028	1,2029	0,2290
	Overzeese gebieden	-1,4106	0,3732	-3,7796	< 0,001
	Andere gebieden	-0,1494	0,3583	-0,4169	0,6768

Antwoord: ‘een educatief instrument’

Variabele	Niveau	Coëfficiënt (logit-schaal)	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
As-afsnede	-	0,1244	0,2244	0,5545	0,5792
Leeftijd	(numeriek)	-0,0149	0,0030	-4,9364	< 0,001
Geslacht	Man (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Vrouw	-0,2502	0,1005	-2,4897	< 0,05
Beroep	Neutraal (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Talig	0,2105	0,1145	1,8389	0,0659
Leesvolume	(numeriek)	0,0001	0,0013	0,0461	0,9632
Geboorteland	Nederland (referentiewaarde)	-	-	-	-
	België	0,2422	0,1033	2,3440	< 0,05
	Overzeese gebieden	0,1003	0,2798	0,3584	0,7200
	Andere gebieden	-0,0549	0,3635	-0,1510	0,8800

Antwoord: ‘een fundament van een collectief cultureel geheugen’

Variabele	Niveau	Coëfficiënt (logit-schaal)	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
As-afsnede	-	0,0894	0,2277	0,3925	0,6947
Leeftijd	(numeriek)	0,0074	0,0031	2,4029	< 0,05
Geslacht	Man (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Vrouw	-0,1634	0,1017	-1,6069	0,1081
Beroep	Neutraal (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Talig	0,3066	0,1128	2,7184	< 0,01
Leesvolume	(numeriek)	0,0027	0,0015	1,8538	0,0638
Geboorteland	Nederland (referentiewaarde)	-	-	-	-
	België	-0,1321	0,1046	-1,2628	0,2067
	Overzeese gebieden	-1,4734	0,2938	-5,0155	< 0,001
	Andere gebieden	0,1337	0,3702	0,3611	0,7181

Analyse bij 3.2 - ‘Onderwijs: Aandacht voor de canon en de (verplichte) leeslijst’

- Score 0: “... helemaal geen speciale aandacht besteden aan de Nederlands-talige literaire klassieken”
- Score 1: “... de Nederlandstalige literaire klassieken behandelen, zonder verplichte leeslijst”
- Score 2: “... de Nederlandstalige literaire klassieken behandelen, met verplichte leeslijst”
- Niet meegerekend voor de regressie: “Geen mening”

Voor de analyse hebben we meervoudige binomiale regressie gebruikt, met de een binomiale coëfficiënt gebaseerd op de ‘score’ als uitkomstvariabele, en leeftijd, gender (alleen mannen versus vrouwen), taalberoep, leesgedrag en geboorteland (België, Nederland, overzeese gebieden) als verklarende variabelen.

Variabele	Niveau	Coëfficiënt (logit-schaal)	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
As-afsnede	-	0,4225	0,1703	2,4803	< 0,05
Leeftijd	(numeriek)	0,0090	0,0023	3,9148	< 0,001
Geslacht	Man (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Vrouw	-0,1060	0,0763	-1,3896	0,1647
Beroep	Neutraal (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Talig	0,1128	0,0857	1,3163	0,1881
Leesvolume	(numeriek)	0,0007	0,0010	0,7029	0,4821
Geboorteland	Nederland (referentiewaarde)	-	-	-	-
	België	0,0562	0,0792	0,7098	0,4778
	Overzeese gebieden	-0,4026	0,2056	-1,9586	0,0502
	Andere gebieden	0,1412	0,2793	0,5056	0,6132

Analyse bij 3.3 - ‘Onderwijs: Plaats van literaire klassiekers in het onderwijs’

- Score 0: “nee”
- Score 1: “Ja, maar alleen voor leerlingen van ...”
- Score 2: “Ja, voor alle onderwijsrichtingen”
- Niet meegerekend voor de regressie: “Geen mening”

Voor de analyse hebben we meervoudige binomiale regressie gebruikt, met de een binomiale coëfficiënt gebaseerd op de ‘score’ als uitkomstvariabele, en leef-

tijd, gender (alleen mannen versus vrouwen), taalberoep, leesgedrag en geboorteland (België, Nederland, overzeese gebieden) als verklarende variabelen.

Variabele	Niveau	Coëfficiënt (logit-schaal)	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
As-afsnede	-	0,6725	0,1943	3,4620	< 0,001
Leeftijd	(numeriek)	0,0128	0,0026	4,8668	< 0,001
Geslacht	Man (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Vrouw	-0,0880	0,0881	-0,9988	0,3179
Beroep	Neutraal (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Talig	-0,0513	0,1006	-0,5105	0,6097
Leesvolume	(numeriek)	0,0048	0,0014	3,4103	< 0,001
Geboorteland	Nederland (referentiewaarde)	-	-	-	-
	België	0,0253	0,0907	0,2784	0,7807
	Overzeese gebieden	0,3948	0,2617	1,5085	0,1314
	Andere gebieden	0,5411	0,3634	1,4891	0,1365

Analyse bij 3.4 - ‘Onderwijs: Plaats van literatuurgeschiedenis in het onderwijs’

- Score 0: “nee”
- Score 1: “Ja, maar alleen voor leerlingen van ...”
- Score 2: “Ja, voor alle onderwijsrichtingen”
- Niet meegerekend voor de regressie: “Geen mening”

Voor de analyse hebben we meervoudige binomiale regressie gebruikt, met de een binomiale coëfficiënt gebaseerd op de ‘score’ als uitkomstvariabele, en leeftijd, gender (alleen mannen versus vrouwen), taalberoep, leesgedrag en geboorteland (België, Nederland, overzeese gebieden) als verklarende variabelen.

Variabele	Niveau	Coëfficiënt (logit-schaal)	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
As-afsnede	-	2,0775	0,2569	8,0858	< 0,001
Leeftijd	(numeriek)	0,0024	0,0034	0,7084	0,4787
Geslacht	Man (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Vrouw	0,1963	0,1134	1,7308	0,0835
Beroep	Neutraal (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Talig	-0,2109	0,1316	-1,6029	0,1090
Leesvolume	(numeriek)	0,0032	0,0017	1,8782	0,0604
Geboorteland	Nederland (referentiewaarde)	-	-	-	-
	België	-0,1821	0,1166	-1,5619	0,1183
	Overzeese gebieden	-0,9239	0,2443	-3,7814	< 0,001
	Andere gebieden	0,8216	0,5960	1,3785	0,1681

Analyse bij 3.5 - ‘In contact met klassiekers’

Voor de analyse hebben we logistische regressie gebruikt, met de een coëfficiënt gebaseerd op de ‘score’ als uitkomstvariabele, en leeftijd, gender (alleen mannen versus vrouwen), taalberoep, leesgedrag en geboorteland (België, Nederland, overzeese gebieden) als verklarende variabelen.

Variabele	Niveau	Coëfficiënt (logit-schaal)	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
As-afsnede	-	0,1049	0,2630	0,3988	0,6900
Leeftijd	(numeriek)	-0,0244	0,0036	-6,6921	< 0,001
Geslacht	Man (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Vrouw	-0,2089	0,1213	-1,7216	0,0851
Beroep	Neutraal (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Talig	0,2199	0,1443	1,5243	0,1274
Leesvolume	(numeriek)	-0,0005	0,0016	-0,3255	0,7448
Geboorteland	Nederland (referentiewaarde)	-	-	-	-
	België	-0,5551	0,1313	-4,2267	< 0,001
	Overzeese gebieden	-0,5955	0,3642	-1,6351	0,1020
	Andere gebieden	-0,0028	0,3991	-0,0071	0,9943

Analyse bij 3.6 - De omvang van de literaire canon

Deelvraag: Vaste canon of niet?

Voor de analyse hebben we logistische regressie gebruikt, met de een coëfficiënt gebaseerd op de ‘score’ als uitkomstvariabele, en leeftijd, gender (alleen mannen versus vrouwen), taalberoep, leesgedrag en geboorteland (België, Nederland, overzeese gebieden) als verklarende variabelen.

Variabele	Niveau	Coëfficiënt (logit-schaal)	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
As-afsnede	-	-0,7585	0,2456	-3,0880	< 0,01
Leeftijd	(numeriek)	0,0157	0,0033	4,6913	< 0,001
Geslacht	Man (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Vrouw	-0,4545	0,1093	-4,1595	< 0,001
Beroep	Neutraal (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Talig	0,1151	0,1235	0,9318	0,3514
Leesvolume	(numeriek)	0,0004	0,0014	0,3234	0,7464
Geboorteland	Nederland (referentiewaarde)	-	-	-	-
	België	-0,6112	0,1144	-5,3426	< 0,001
	Overzeese gebieden	-0,0613	0,3179	-0,1927	0,8472
	Andere gebieden	0,2041	0,3657	0,5581	0,5768

Voor de contrasten tussen de verschillende gebieden hebben we gebruik gemaakt van zogenaamde *estimated marginal means* (“emmeans”). We hebben voor de contrasten enkel gekeken naar de significanties van emmeans, niet naar die van de hoofdregressie.

Contrast	Coëfficiënt	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
Nederland - België	0,6112	0,1144	5,3426	< 0,001
Nederland - Overzeese gebieden	0,0613	0,3179	0,1927	0,9975
Nederland - Andere gebieden	-0,2041	0,3657	-0,5581	0,9444
België - Overzeese gebieden	-0,5499	0,3224	-1,7056	0,3207
België - Andere gebieden	-0,8153	0,3701	-2,2030	0,1224
Overzeese gebieden - Andere gebieden	-0,2653	0,4713	-0,5631	0,9430

Voor de taalprofessionals die werkzaam zijn buiten het Nederlandse taalgebied gebruikten we een aparte regressieanalyse. Die is alleen gebaseerd op mensen de groep die zichzelf bestempelde als taalprofessionals. We zetten hierbij de mensen die in het Nederlandse taalgebied wonen af tegen de mensen die *niet* in het Nederlandse taalgebied werken. Ook bekijken we of respondenten die als

docent Nederlands werkzaam zijn een andere mening hebben dan respondenten die een andere baan hebben.

Variabele	Niveau	Coëfficiënt (logit-schaal)	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
As-afsnede	-	-0,3445	0,0814	-4,2328	< 0,001
Werkgebied	Binnen het Nederlandse taalgebied (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Buiten het Nederlandse taalgebied	-0,2384	0,1923	-1,2394	0,2152
Leerkracht Nederlands	Nee (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Ja	0,2399	0,1204	1,9934	< 0,05

Deelvraag: Aantal werken

Om te weten te komen of er verschillend wordt gedacht over het aantal werken waaruit de canon mag bestaan, gebruikten we dezelfde strategie. Dat resulteerde in de volgende resultaten:

Variabele	Niveau	Coëfficiënt	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
As-afsnede	-	32,9848	13,0397	2,5296	< 0,05
Leeftijd	(numeriek)	-0,1070	0,1769	-0,6047	0,5455
Geslacht	Man (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Vrouw	-17,0725	5,5655	-3,0676	< 0,01
Beroep	Neutraal (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Talig	4,2448	6,1546	0,6897	0,4906
Leesvolume	(numeriek)	0,1160	0,0753	1,5408	0,1237
Geboorteland	Nederland (referentiewaarde)	-	-	-	-
	België	1,7060	6,0345	0,2827	0,7775
	Overzeese gebieden	-6,1679	16,5727	-0,3722	0,7099
	Andere gebieden	-1,3883	18,8614	-0,0736	0,9413

Contrast	Coëfficiënt	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
Nederland - België	-1,7060	6,0345	-0,2827	0,9921
Nederland - Overzeese gebieden	6,1679	16,5727	0,3722	0,9824
Nederland - Andere gebieden	1,3883	18,8614	0,0736	0,9999
België - Overzeese gebieden	7,8739	16,8440	0,4675	0,9662
België - Andere gebieden	3,0943	19,1600	0,1615	0,9985
Overzeese gebieden - Andere gebieden	-4,7795	24,4566	-0,1954	0,9974

Variabele	Niveau	Coëfficiënt	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
As-afsnede	-	24,1126	4,6097	5,2308	< 0,001
Werkgebied	Binnen het Nederlandse taalgebied (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Buiten het Nederlandse taalgebied	-7,0030	10,9960	-0,6369	0,5244
Leerkracht Nederlands	Nee (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Ja	9,2054	6,5529	1,4048	0,1605

Analyse bij 3.7 - De plaats van niet-geschreven teksten in de literaire canon

Zie ‘Analyse bij 3.5’ voor een uitleg van de werkwijze.

Variabele	Niveau	Coëfficiënt	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
As-afsnede	-	4,5300	0,2114	21,4244	< 0,001
Leeftijd	(numeriek)	-0,0107	0,0028	-3,7748	< 0,001
Geslacht	Man (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Vrouw	0,5797	0,0934	6,2031	< 0,001
Beroep	Neutraal (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Talig	0,4768	0,1050	4,5396	< 0,001
Leesvolume	(numeriek)	-0,0027	0,0012	-2,2456	< 0,05
Geboorteland	Nederland (referentiewaarde)	-	-	-	-
	België	0,2093	0,0970	2,1567	< 0,05
	Overzeese gebieden	-0,1971	0,2617	-0,7530	0,4515
	Andere gebieden	-0,2185	0,3332	-0,6556	0,5122

Contrast	Coëfficiënt	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
Nederland - België	-0,2093	0,0970	-2,1567	0,1359
Nederland - Overzeese gebieden	0,1971	0,2617	0,7530	0,8754
Nederland - Andere gebieden	0,2185	0,3332	0,6556	0,9136
België - Overzeese gebieden	0,4063	0,2643	1,5375	0,4152
België - Andere gebieden	0,4277	0,3360	1,2731	0,5803
Overzeese gebieden - Andere gebieden	0,0214	0,4126	0,0518	0,9999

Variabele	Niveau	Coëfficiënt	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
As-afsnede	-	4,7150	0,0731	64,5271	< 0,001
Werkgebied	Binnen het Nederlandse taalgebied (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Buiten het Nederlandse taalgebied	-0,1218	0,1696	-0,7179	0,4729
Leerkracht Nederlands	Nee (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Ja	0,0463	0,1077	0,4297	0,6675

Analyse bij 3.8 - ‘Diversiteit: *Pluraliteit van de canon*’

Zie ‘Analyse bij 3.5’ voor een uitleg van de werkwijze.

Variabele	Niveau	Coëfficiënt	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
As-afsnede	-	5,6209	0,1943	28,9229	< 0,001
Leeftijd	(numeriek)	-0,0171	0,0026	-6,5655	< 0,001
Geslacht	Man (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Vrouw	0,0235	0,0859	0,2730	0,7849
Beroep	Neutraal (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Talig	0,2077	0,0965	2,1517	< 0,05
Leesvolume	(numeriek)	0,0018	0,0011	1,6064	0,1084
Geboorteland	Nederland (referentiewaarde)	-	-	-	-
	België	0,2484	0,0892	2,7851	< 0,01
	Overzeese gebieden	0,4825	0,2406	2,0057	< 0,05
	Andere gebieden	-0,0550	0,3063	-0,1795	0,8575

Contrast	Coëfficiënt	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
Nederland - België	-0,2484	0,0892	-2,7851	< 0,05
Nederland - Overzeese gebieden	-0,4825	0,2406	-2,0057	0,1862
Nederland - Andere gebieden	0,0550	0,3063	0,1795	0,9979
België - Overzeese gebieden	-0,2341	0,2429	-0,9637	0,7701
België - Andere gebieden	0,3034	0,3088	0,9824	0,7595
Overzeese gebieden - Andere gebieden	0,5375	0,3792	1,4172	0,4887

Variabele	Niveau	Coëfficiënt	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
As-afsnede	-	5,0636	0,0661	76,6015	< 0,001
Werkgebied	Binnen het Nederlandse taalgebied (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Buiten het Nederlandse taalgebied	-0,0276	0,1535	-0,1798	0,8573
Leerkracht Nederlands	Nee (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Ja	0,1508	0,0974	1,5487	0,1217

Analyse bij 3.9 - ‘Diversiteit: Genderdiversiteit en de literaire canon’

Zie ‘Analyse bij 3.5’ voor een uitleg van de werkwijze.

Variabele	Niveau	Coëfficiënt	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
As-afsnede	-	5,1855	0,2025	25,6083	< 0,001
Leeftijd	(numeriek)	-0,0242	0,0027	-8,9087	< 0,001
Geslacht	Man (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Vrouw	0,9814	0,0895	10,9660	< 0,001
Beroep	Neutraal (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Talig	0,1860	0,1006	1,8490	0,0646
Leesvolume	(numeriek)	-0,0009	0,0012	-0,7546	0,4506
Geboorteland	Nederland (referentiewaarde)	-	-	-	-
	België	0,1253	0,0929	1,3482	0,1778
	Overzeese gebieden	-0,4356	0,2506	-1,7378	0,0824
	Andere gebieden	0,2752	0,3191	0,8624	0,3886

Contrast	Coëfficiënt	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
Nederland - België	-0,1253	0,0929	-1,3482	0,5322
Nederland - Overzeese gebieden	0,4356	0,2506	1,7378	0,3043
Nederland - Andere gebieden	-0,2752	0,3191	-0,8624	0,8242
België - Overzeese gebieden	0,5609	0,2531	2,2159	0,1193
België - Andere gebieden	-0,1499	0,3218	-0,4660	0,9665
Overzeese gebieden - Andere gebieden	-0,7108	0,3952	-1,7988	0,2742

Variabele	Niveau	Coëfficiënt	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
As-afsnede	-	4,6674	0,0723	64,5919	< 0,001
Werkgebied	Binnen het Nederlandse taalgebied (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Buiten het Nederlandse taalgebied	0,1484	0,1678	0,8844	0,3767
Leerkracht Nederlands	Nee (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Ja	-0,0495	0,1065	-0,4651	0,6419

Analyse bij 3.10 - ‘Diversiteit: *Culturele diversiteit en de literaire canon*’

Zie ‘Analyse bij 3.5’ voor een uitleg van de werkwijze.

Variabele	Niveau	Coëfficiënt	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
As-afsnede	-	5,2963	0,1885	28,1041	< 0,001
Leeftijd	(numeriek)	-0,0152	0,0025	-5,9920	< 0,001
Geslacht	Man (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Vrouw	0,8276	0,0833	9,9365	< 0,001
Beroep	Neutraal (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Talig	0,2036	0,0936	2,1753	< 0,05
Leesvolume	(numeriek)	-0,0017	0,0011	-1,6090	0,1078
Geboorteland	Nederland (referentiewaarde)	-	-	-	-
	België	0,0959	0,0865	1,1092	0,2675
	Overzeese gebieden	0,1934	0,2333	0,8292	0,4071
	Andere gebieden	0,3049	0,2970	1,0264	0,3048

Contrast	Coëfficiënt	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
Nederland - België	-0,0959	0,0865	-1,1092	0,6839
Nederland - Overzeese gebieden	-0,1934	0,2333	-0,8292	0,8406
Nederland - Andere gebieden	-0,3049	0,2970	-1,0264	0,7340
België - Overzeese gebieden	-0,0975	0,2356	-0,4139	0,9761
België - Andere gebieden	-0,2089	0,2995	-0,6977	0,8980
Overzeese gebieden - Andere gebieden	-0,1114	0,3678	-0,3030	0,9903

Variabele	Niveau	Coëfficiënt (logit-schaal)	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
As-afsnede	-	-0,3445	0,0814	-4,2328	< 0,001
Werkgebied	Binnen het Nederlandse taalgebied (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Buiten het Nederlandse taalgebied	-0,2384	0,1923	-1,2394	0,2152
Leerkracht Nederlands	Nee (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Ja	0,2399	0,1204	1,9934	< 0,05

Analyse bij 3.11 - ‘Diversiteit: Representatie van Nederlandstalige literatuur uit de voormalige koloniale gebieden in de canon’

Zie ‘Analyse bij 3.5’ voor een uitleg van de werkwijze.

Variabele	Niveau	Coëfficiënt	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
As-afsnede	-	5,4242	0,1762	30,7760	< 0,001
Leeftijd	(numeriek)	-0,0126	0,0024	-5,3432	< 0,001
Geslacht	Man (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Vrouw	0,5825	0,0779	7,4782	< 0,001
Beroep	Neutraal (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Talig	0,1955	0,0875	2,2334	< 0,05
Leesvolume	(numeriek)	0,0001	0,0010	0,1133	0,9098
Geboorteland	Nederland (referentiewaarde)	-	-	-	-
	België	-0,1902	0,0809	-2,3515	< 0,05
	Overzeese gebieden	0,0932	0,2182	0,4274	0,6692
	Andere gebieden	-0,0765	0,2778	-0,2753	0,7831

Contrast	Coëfficiënt	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
Nederland - België	0,1902	0,0809	2,3515	0,0871
Nederland - Overzeese gebieden	-0,0932	0,2182	-0,4274	0,9738
Nederland - Andere gebieden	0,0765	0,2778	0,2753	0,9927
België - Overzeese gebieden	-0,2834	0,2203	-1,2865	0,5716
België - Andere gebieden	-0,1137	0,2801	-0,4061	0,9774
Overzeese gebieden - Andere gebieden	0,1697	0,3439	0,4934	0,9606

Variabele	Niveau	Coëfficiënt	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
As-afsnede	-	5,0636	0,0661	76,6015	< 0,001
Werkgebied	Binnen het Nederlandse taalgebied (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Buiten het Nederlandse taalgebied	-0,0276	0,1535	-0,1798	0,8573
Leerkracht Nederlands	Nee (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Ja	0,1508	0,0974	1,5487	0,1217

Analyse bij 3.12 - Kinder- en jeugdliteratuur in de Nederlandse literaire canon

Zie ‘Analyse bij 3.5’ voor een uitleg van de werkwijze.

Variabele	Niveau	Coëfficiënt	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
As-afsnede	-	5,2901	0,1893	27,9401	< 0,001
Leeftijd	(numeriek)	-0,0085	0,0025	-3,3487	< 0,001
Geslacht	Man (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Vrouw	0,7429	0,0837	8,8780	< 0,001
Beroep	Neutraal (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Talig	-0,1086	0,0940	-1,1543	0,2485
Leesvolume	(numeriek)	-0,0012	0,0011	-1,1032	0,2701
Geboorteland	Nederland (referentiewaarde)	-	-	-	-
	België	0,4886	0,0869	5,6236	< 0,001
	Overzeese gebieden	0,3437	0,2344	1,4666	0,1427
	Andere gebieden	0,3315	0,2984	1,1110	0,2667

Contrast	Coëfficiënt	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
Nederland - België	-0,4886	0,0869	-5,6236	< 0,001
Nederland - Overzeese gebieden	-0,3437	0,2344	-1,4666	0,4581
Nederland - Andere gebieden	-0,3315	0,2984	-1,1110	0,6828
België - Overzeese gebieden	0,1449	0,2367	0,6124	0,9282
België - Andere gebieden	0,1571	0,3009	0,5221	0,9538
Overzeese gebieden - Andere gebieden	0,0122	0,3695	0,0329	1,0000

Variabele	Niveau	Coëfficiënt	Standaardfout	z-waarde	p-waarde
As-afsnede	-	5,3599	0,0676	79,2552	< 0,001
Werkgebied	Binnen het Nederlandse taalgebied (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Buiten het Nederlandse taalgebied	-0,0337	0,1570	-0,2145	0,8302
Leerkracht Nederlands	Nee (referentiewaarde)	-	-	-	-
	Ja	-0,1647	0,0996	-1,6527	0,0986

Bijlage III

BLOEMLEZING VRIJE OPMERKINGEN

1. **Onderwijs: Aandacht voor de canon en de (verplichte) leeslijst (bij 3.2)**

- Iedere Nederlandse ingezetene zou kennis moeten kunnen hebben van alle facetten van de Nederlandse cultuur, ieder op zijn/haar eigen niveau. Een verplichte leeslijst zou ruim opgezet moeten zijn, van gedichten en liedjes, tot toneelstukken en rapteksten, van korte verhalen tot vuistdikke romans van alle tijden en van alle kleuren.
- Zowel de wereldliteratuur als de Nederlandstalige literatuur moet onderwezen worden, en een canon is daarvoor het meest logische hulpmiddel - je wil uiteindelijk de beste en meest belangrijke boeken onderrichten. De canon moet rijk en divers zijn, en er moet binnen de canon keuzevrijheid zijn, maar je kan niet buiten de canon.
- Het is belangrijk om kinderen ook boeken te laten lezen die ze niet zelf zouden kiezen.
- Ik vind het belangrijk dat leerlingen vertrouwd worden met literaire klassiekers. Het aanreiken van een leeslijst is daar onderdeel van, maar er moet ook ruimte zijn om nieuwe, andere werken aan de leeslijst toe te voegen. Ik vind ook dat klassiekers zich niet mogen beperken tot het werk van overleden auteurs. Ook hedendaagse schrijvers behoren tot het Nederlandstalige canon. Ook vrouwen en schrijvers met migratieachtergrond moeten hierin een plaats krijgen. Een meer hedendaagse, diverse aanpak zal leerlingen meer aanspreken en meer betrekken bij literatuur.
- Niet alleen de klassieken, ook boeken die leerlingen zelf uitzoeken. Het gaat om het leesplezier, niet om de 'status'.
- De klassiekers zijn meestal klassieker, omdat ze impact gehad hebben op (een combinatie van) de literatuur, het denken van mensen, bewustwording van bepaalde thema's, de samenleving. Om die samenhang beter te begrijpen moeten leerlingen kennis nemen van de klassiekers.
- Ik denk dat het goed is om een zeker referentiekader te ontwikkelen voor jongeren. Het geeft je de mogelijkheid om samen over hetzelfde boek te

spreken, etc. Tegelijkertijd vind ik wel dat dat dan een inclusieve lijst moet zijn, waarvoor voor iedereen herkenning te vinden is.

- De klassieken moeten aan bod komen, maar er moet ook aandacht zijn voor problematische aspecten van die boeken, zoals machisme, seksisme en racisme. Ze moeten ook aangevuld en vergeleken worden met recente literatuur uit verschillende genres, om tieners aan te zetten tot nadenken en reflectie.
- Ik vind dat we onze kinderen de kans moeten geven om een minimale kennis bij te brengen over de canon, zodat ze voldoende kracht bezitten om te weten waarover het gaat en om hen voldoende bagage te geven om kritisch om te gaan met dergelijke informatie (emancipatorische dimensie). Ik ben het er evenwel niet mee eens dat ze verplicht bepaalde zaken moeten lezen. Dat werkt leesplezier tegen: prikkel hen voldoende en er is een kans dat ze spontaan naar de klassiekers grijpen, wat veel meer waard is. Los daarvan is de lijst nog steeds erg gericht op de blanke, heteroseksuele middenklassenman van middelbare leeftijd en dat is een vakje waar niemand van de leerlingen in past en ook maar een minderheid in zal passen. Het heeft geen zin om dat te forceren, wel integendeel. Zorg wel voor voldoende representatie van zo veel mogelijk minderheden in zo veel mogelijk kaders (bv. ook historisch, zeker ook uit bv. de historische periodes zelf).
- Het belangrijkste van literatuur is het ontdekken onbekende werelden waarvoor men tot nieuwe inzichten komen kan. Daarom zou het juist goed zijn om geen verplichte leeslijst te hanteren: op die wijze houden we ongewild oogkleppen op.

2. Onderwijs: Plaats van literaire klassiekers in het onderwijs (bij 3.3)

- Niet verplicht, maar je kunt wel klassikaal klassiekers lezen (voorlezen). Een boek als Max Havelaar of Oeroeg is een mooie manier om het met leerlingen te hebben over ons verleden en over andere culturen. Maar dat kan ook heel goed met actuelere boeken die niet direct als klassieker worden gezien. Het lezen van klassiekers omdat het klassiekers zijn lijkt mij nooit een doel op zich, tenzij dat uit iemand zelf komt.
- Liever dat ze boeken lezen die hen aan het hart liggen dan dat ze met veel pijn, moeite en dwang een klassieker door moeten ploegen. Bespreek ze, maar dat kan ook op een hele andere manier dan puur alleen iedereen zelfstandig het boek laten lezen.
- Belangrijker dan het effectief lezen van een werk vind ik het in contact brengen met literatuur. Leerlingen moeten vooral de waarde en betekenis van

literaire werken begrijpen, en dat kan ook zonder de werken in zijn geheel te lezen.

- Ik zou het belangrijker vinden om leerlingen fragmenten te laten lezen, en dan in sommige richtingen misschien hier en daar een volledig werk als uitdaging. Maar ik heb liever dat ze meer, kortere fragmenten lezen dan nog geen handvol volledige werken.
- Voor elk niveau zijn er voldoende interessante teksten te vinden. Behandeling van oudere literatuur haalt leerlingen uit hun comfortzone en kan ze tegelijk tot het inzicht brengen dat de afstand tussen enig vroeger en het heden vaak minder groot is dan men zou denken.
- Ik denk dat het belangrijker is om maatwerk te leveren. Een kind dat veel gelezen heeft, ook wat moeilijkere jeugdliteratuur, zal wellicht toe zijn aan de klassiekers uit de canon. Maar iemand die zelden of nooit een boek heeft opengeslagen en nu ineens een literair boek moet gaan lezen over onderwerpen die zelfs voor sommige volwassenen nog heftig zijn, heeft in mijn ogen meer baat bij een boek dat beter aansluit bij zijn of haar referentiekader. Ik denk wel dat het belangrijk is dat jongeren, zeker als ze afstuderen op een bepaald niveau, kennis moeten hebben van bepaalde boeken. Bespreek ze in de les. Bespreek waarom ze belangrijk zijn voor de Nederlandse literatuur, wat hen bijzonder maakt en wat ze hebben bijgedragen. Wellicht maak je jongeren op deze manier zelfs nieuwsgierig en lezen ze de boeken vrijwillig. Nu, of misschien over tien jaar als ze het boek nog eens tegenkomen of tegen een onderwerp aanlopen waarbij ze zich herinneren: daar ging dat boek over. Ik denk dat dat veel belangrijker is. En dat we bij het lezen weer meer gaan voor het bevorderen van leesplezier, zodat er tenminste weer gelezen wordt. Mijn filosofie is dat iedereen van lezen houdt, als je maar het juiste boek te pakken hebt. Laten we daar met literatuurlessen weer eens meer op focussen.
- Zeker ASO en KSO. Ik vrees dat het interesse in literatuur (laat staan klassiekers die omwille van de taal al minder toegankelijk zijn) in de andere opleidingen op een enorm laag pitje zal zijn en het verplichte lezen van klassiekers alleen tot (nog meer) afkeer van literatuur zal leiden. In die opleidingen hebben de leerkrachten Nederlands andere uitdagingen: jongeren warm maken voor literatuur in al haar vormen en het leesplezier aanwakkeren.
- Alle leerlingen hebben recht op goed, boeiend en uitdagend literatuuronderwijs. Zeker ook die in BSO en TSO. Het getuigt van een complete onderschatting en betutteling en ook erosie van de zo geprezen ‘Vlaamse cultuur’ om deze leerlingen literaire klassiekers te ontzeggen. Alleen vergt het degelijke, creatieve en gedreven leerkrachten. En heeft het geen enkele boodschap aan “verkleuterende” invulboeken van commerciële uitgeverijen.

- Ja, maar... Een Nederlandstalige klassieker kan ook een gedicht zijn of zelfs een liedjestekst, een kortverhaal, een pakkend essay... Sommige jongeren lezen heel moeilijk maar worden wel aangesproken door woorden, en alleen lange literaire parels zijn voor hen niet meteen toegankelijk.
- Nederlands (en zeker literatuuronderwijs) is bij uitstek een vak waarbij je kinderen de vrijheid kunt geven ze zelf te laten ontdekken wat ze leuk vinden. De schone taak van de docent is in te schatten wie waaraan behoefte heeft. Stel de gemiddelde vmbo-leerling bloot aan Conny Palmen en hij of zij slaat geen boek meer open. Laat ze de nieuwste Saskia Noort lezen en wie weet zijn ze dolenthousiast. Als ze die leesbereidheid eenmaal hebben en hongerig zijn naar meer, geef ze dan stapsgewijs dat wat ze willen en dan komen die klassiekers vanzelf (of niet, dat is ook geen ramp).

3. Onderwijs: Plaats van literatuurgeschiedenis in het onderwijs (bij 3.4)

- Ik vind dat iedereen gestimuleerd moet worden om het te lezen, maar er elementaire kennis bij betrekken gaat voor het lagere niveau wellicht wat ver.
- Literatuurgeschiedenis gaat hand in hand met algemene geschiedenis, politieke geschiedenis en kunstgeschiedenis. Het kan enorm verrijkend zijn om een roman te lezen die bijvoorbeeld reflecteert op hedendaagse problemen.
- Leerlingen moeten kennis verwerven over boeken en schrijvers zodat ze zelf keuzes kunnen maken. Maar laat ze vooral lezen wat ze willen lezen.
- Ja, een elementaire kennis van de Nederlandstalige literatuurgeschiedenis behoort zonder meer tot de parate kennis waarover jongeren moeten beschikken op hun achttiende (net zoals basiskennis in wiskunde, biologie, aardrijkskunde,...).
- Literatuurgeschiedenis is meer dan alleen kennis van de achtergrond van literatuur. Het is cultuur, geschiedenis, burgerschap, wereldkundige kennis, literatuur, filosofie en nog veel meer.
- Belangrijk dat leerkrachten zelf de literatuurgeschiedenis kennen en op maat van de leerlingen die ze voor zich hebben kunnen vertellen, aanbieden, op een manier die aanspreekt. (En dus niet bij iedereen dezelfde saaie lauwe voorgekauwde hap literatuur via een trechter naar binnen duwen.)
- Literatuur en culturele ontwikkeling gaan hand in hand, dat is er ook zo leuk aan literatuur! Ik zou leerlingen vragen laten stellen over hoe er over bepaalde onderwerpen gedacht of geschreven werd in het verleden en hen daarnaar literair onderzoek laten doen.

- Jeroen Dera en Charlotte van den Broeck hebben een supergoede aanzet gegeven voor poëzie in het onderwijs. Met veel doe-opdrachten voor leerlingen. En die zijn essentieel, niet alleen maar lezen van teksten, maar er ook iets mee doen. Dergelijke opdrachten kunnen ook verzonnen worden bij romans.
- Maar dan wel graag als onderdeel van de Europese en/of wereldliteratuurgeschiedenis, en in verband met andere kunst- en cultuuruitingen. Graag werkend vanuit dominante denkrichtingen door de eeuwen heen, en hoe die veranderen, terugkeren en onderdeel zijn van de verhalen die mensen elkaar vertellen.
- Opnieuw, met erkenning voor de diversiteit. *Demasculiniseren* en dekoloniseren van de canon.

4. Canon in de kijker (bij 3.6)

- Ik denk dat canonprojecten vandaag vooral moeten bestaan in de vorm van open discussies. Daarmee wil ik zeker niet pleiten voor een soort relativering van de culturele of historische waarde van teksten, maar ik denk wel dat het belangrijk is om canonteksten niet als autonome meesterwerkjes te beschouwen. De vraag is: waarom horen teksten wel of niet in de canon? Welke invloed hebben teksten op de manier waarop we nadenken over identiteit en geschiedenis? Hoe werken teksten diachroon door? En welke betekenisverschuivingen treden daarbij op?
- Een zeer toegankelijke, goedkope en dus door de overheid gesubsidieerde maar desondanks rijk vormgegeven uitgave, zowel digitaal als analoog, in delen die uitgebreid en groots in de markt worden gezet. Daarnaast een goede serieverfilming maken van de top 10, door de publieke omroep in samenwerking met een grote partij die het bereik heeft om ook niet-Nederlandstaligen aan te spreken.
- Online voorleescampagnes. Bart Van Loo las onlangs een fragment voor uit de 'Boerenpsalm' in 'De Afspraak' en dat was zo geweldig dat ik het boek meteen wil lezen. Enthousiasme en een proefstaaltje kunnen veel doen met een mens. Affiches in het straatbeeld met bekende/geniale zinnen uit literaire werken kunnen ook wel de aandacht trekken. En vooral de canon opener maken. Maak een onderscheid tussen de canon van het verleden enerzijds en de canon van het heden anderzijds.
- De groep Fix dit doet zeer nuttige dingen om vergeten klassiekers op een moderne manier (via sociale media, podcast etc.) onder de aandacht te brengen van een nieuw lezerspubliek.

- Ja. Verzamel inspirerend, verzorgd en uitdagend lesmateriaal rond elk canonwerk of elke canonauteur. Voorzie recente uitgaven van canonwerken en ondersteun literaire genootschappen in hun werking, zodat ze niet uitsterven. Vier het leven en jubileums van de auteurs en hun werken. Online mini-colleges over bepaalde auteurs en werken beschikbaar maken, samen met aantrekkelijke en vlot leesbare infofiches per auteur of werk. Organiseer of ondersteun leesclubs waarin de werken gelezen en besproken worden. Leg de nadruk op zo'n activiteiten en niet op het steeds weer 'vernieuwen' van de canon. Een grotere maar definitievere lijst - eventueel een oude canon van blanke mannen en een moderne anti-canon met vergeten vrouwen, marginale krankzinnigen en koloniale helden - kan die eeuwige discussie stopzetten. Zodat er middelen gaan naar waar het echt om gaat: het ontsluiten van die literatuur voor een groot publiek. Literatuur hoeft echt niet academisch te zijn, maar wordt het snel als je telkens opnieuw academici dezelfde artificiële denkoefening laat maken.
- Investeer vooral in projecten die in zetten op doel groepen voor wie de Vlaamse literatuur geen evidentie is. Denk hierbij aan mensen die geconfronteerd worden met armoede, nieuwkomers, jongeren... Een Vlaamse canon mag de barrières van de culturele elite doorbreken.
- FixDit-achtige podcastafleveringen zouden boeiend zijn, of zelfs een geschreven of gesproken reeks rond één vergeten schrijver/oeuvre/werk dat opvallend vaak genoemd wordt, wellicht ook op meer narratieve manier. Educatieve projecten hebben we genoeg, nu is het tijd om mensen op een meer emotionele en literaire manier te raken met bepaalde werken en oeuvres.
- Ja, maak aantrekkelijke posters van de canonboeken voor in het klaslokaal en geef ook folders uit. Zorg voor goede, uitvoerige besprekingen van de canonboeken aan de hand van de betekenis voor de maatschappij, opbouw en structuur, motieven, karakters etc. Laat enkele canongedichten uit het hoofd leren.
- Maak korte filmpjes waarin schrijvers en andere bekende Nederlanders vertellen waarom een boek ze zo aanspreekt. Een jaar lang elke week een boek?
- Op pad langs de boekhandels met een canon-programma.

5. Diversiteit: Pluraliteit van de canon (bij 3.8)

- (Eens) Maar niet 'een vrouwencanon' en een 'mensen van elders canon'. De woorden vrouwenliteratuur en allochtonenliteratuur duiden er in de eerste plaats op waar de macht ligt: dé literatuur, de echte literatuur, wordt door

witte mannen geschreven. En dat is dus veel eenzijdiger dan de waarheid. Verschillende canons kunnen, maar het is allemaal dé literatuur.

- (Eens) Lijkt mij wel: er kan ook vanuit thematische, historische of vormelijke ‘vensters’ gewerkt worden. Een thema als ‘schrijvende vrouwen in de achttiende eeuw’ of ‘poëzie en nationalisme’.
- (Helemaal eens) Aparte canons voor de tot op heden helaas geminoriseerde literatuur (vrouwen, niet-witte auteurs, niet-dominante delen van het taalgebied) zijn helaas belangrijk in het begin maar op termijn zouden we moeten kunnen komen tot één grote gedeelde literaire canon VAN en voor het hele Nederlandse taalgebied waarin dus ook iedereen vertegenwoordigd wordt. In de huidige “Nederlandse” canon ligt de focus te zeer op de eigen literatuur. Daarom is de Canon vanuit “Vlaams” perspectief helaas noodzakelijk maar hetzelfde geldt voor de overzeese gebieden. Mogelijk moeten we dus ook een aparte canon voor Nederlandstalige vrouwelijke auteurs opstellen om die beter op de kaart te zetten want ook vrouwen en uiteraard ook de schrijvers/schrijfsters uit die in het Nederlands schreven/schrijven maar niet uit Europa komen (bv. Suriname, de Caraïben, Indonesië,...)
- (Helemaal eens) Goed plan. Ook eentje voor witte mannelijke 60-plussers graag.
- (Helemaal eens) Natuurlijk kan dat. Er bestaan talloze algemene literatuurgeschiedenissen en wie zich verdiepen wil in een bepaalde periode schaft maar een literatuurgeschiedenis aan die wat minder algemeen precies die periode behandelt. Zo is het ook met canons: laat er een algemene canon zijn, waarin zoveel mogelijk wordt besproken, en voor de liefhebbers wat specifiekere canons. Misschien kunnen we de huidige canon met enkele aanpassinkjes omdopen tot “wittemannencanon”, dan is die alvast gemaakt. Nu nog een Surinamecanon (De Kom, Amatmoekrim en wie dies meer zij), een vrouwenanon (Blaman, Haasse, Polak, Weijers) en een liedtekscanon (Herman van Veen, Jan Rot, Wende, Froukje). Ik ben niet heel enthousiast over een scholierencanon, omdat het idee daarachter nogal denigrerend is t.o.v. die scholieren: alsof ze nog niet de capaciteiten hebben om geconfronteerd te worden met de volwassenmensen-canons. Je reinste flauwekul natuurlijk.
- (Helemaal eens) Canons volgens thema’s lijken me geen goed idee, daarbij haal je de diversiteit uit een canon. Naast de huidige canon, die volgens mij als wetenschappelijk kan worden bestempeld, moet er een ‘levende’ canon komen van auteurs en werken die vandaag de dag toonaangevend zijn (bv. Tom Lanoye, Lieke Marsman, Maarten van der Graaff, Nina Polak...). Dat soort canon is veel relevanter voor het onderwijs en representatiever voor de wereld van vandaag.

- (Helemaal eens) Dit is geen stelling waarmee je het eens of oneens kan zijn, maar een onomstootbaar literair-historisch feit. Wie zou beweren dat dat niet “kan” heeft misschien wel een mening, maar ook een gebrek aan kennis van zaken. Deze vraag (en andere vragen in deze enquête) lijkt (lijken) ervan uit te gaan dat de Nederlandstalige gemeenschap een min of meer formeel vastgelegde lijst zou willen of moeten hebben die ze dan haar “literaire canon” noemt. Dat lijkt me een misverstand. Zo’n lijst komt vanzelf tot stand in het literaire discours en neemt daarbij lang niet altijd de vorm van een lijstje aan. Het staat allerlei mensen en instanties natuurlijk vrij om zo’n lijst te maken (van 10, 25, 50, 100 werken of desnoods van 1 werk of van 1000), maar de aanpak daarvan en het aantal titels hangt af van de doelstellingen van zo’n lijst. En daarmee zijn we weer bij het antwoord op deze stelling.
- (Helemaal oneens) Een Surinaamse of Vlaamse (of Groningse of non-binaire of wat dan ook) canon doet vermoeden dat voor zo’n categorie andere criteria moeten worden gehanteerd. Dat is betuttelend. De betrokken auteurs kunnen er echt wel tegen om op algemene merites te worden beoordeeld.
- (Helemaal oneens) Het idee van de canon is nu juist dat je op grond van kritisch en maatschappelijk debat tot een gedeeld geheel van teksten komt; verschillende canons staan haaks op die gedachte. Natuurlijk kun je een scholierencanon maken, gebaseerd op ‘de’ canon, zeker m.b.t. mavo/vmbo, dat is dan een educatieve toepassing van ‘de’ canon
- (Beetje oneens) Waarom opsplitsen? Beter één ruime, onbeperkte lijst met daarin diversificatie voor verschillende doelgroepen.
- (Neutraal) Spreken we dan nog van canon? Is er dan ook een hiërarchie? Bijv. Een Surinaamse canon; helemaal akkoord, maar welke waarde heeft die t.o.v. een overkoepelende canon. Hoe ver ga je gaan? En wat is ‘Vlaams’?

6. Diversiteit: Genderdiversiteit en de literaire canon (bij 3.9)

- (Beetje eens) Niet met quota werken, ongelijke vertegenwoordiging is nu eenmaal een gevolg van de (maatschappelijk en literair) verleden. Op zich ook een waardevol gegeven om over auteurschap, kansen tot artistieke uiting te praten.
- (Beetje eens) Ze kan daar naar streven, maar moet ook de historische werkelijkheid weergeven. In een door mannen gedomineerd cultureel veld, was de prominentste cultuurproductie mannelijk. Eerder dan die werkelijkheid te vertekenen, moet een canon dat debat faciliteren.

- (Eens) Uiteraard moet een canon streven naar diversiteit (op allerlei vlakken, niet alleen gender) maar het moet ook weerspiegelen dat diversiteit in eerdere historische periodes minder centraal stond, en eerlijk laten zien dat bepaalde groepen (zowel in de literatuur als de maatschappij) gemarginaliseerd werden.
- (Eens) Onderbelichten uit de schaduw halen op basis van kwaliteit.
- (Eens) Een open en inclusieve canon is voor zoveel mogelijk lezers zo inspirerend mogelijk.
- (Helemaal eens) In het verleden werd de canon voor en door mannen gemaakt. Dat betekent niet dat vrouwen geen belangwekkende boeken schreven, maar dat ze niet op waarde werden geschat door de gate-keepers van het collectief literair geheugen. Een herwaardering, en daarbij een betere genderbalans is onontbeerlijk voor een literaire canon anno nu.
- (Helemaal eens) Een literaire canon moet in de eerste plaats een uitnodiging zijn en daarom moeten er voor iedereen genoeg herkenningpunten en identificatiemogelijkheden in zitten.
- (Neutraal) Kwaliteit is genderneutraal.
- (Helemaal eens) Voor de vroegste periode is dat niet gemakkelijk, maar mogelijk. Vrouwen hebben bijvoorbeeld altijd een belangrijke rol gespeeld in literatuurproductie in de volkstaal (als opdrachtgever, lezer, kopiist...) en dat is iets dat we ook heel erg duidelijk moeten stellen. Door aandacht te geven aan gender krijgen we ook de mogelijkheid om het te hebben over de problemen van literair-historisch onderzoek (survival bias, anonimiteit...)
- (Beetje oneens) Bij het samenstellen van een literaire canon moet men met een kritische, hedendaagse blik in het literaire verleden duiken. Dat wil zeggen dat boeken van vrouwelijke auteurs die indertijd door misogynie critici neergesabeld zijn (neem Ina Boudier-Bakker, Willy Corsari of de auteurs in het ‘damescompartiment’ van Rob Nieuwenhuys’ Oost-Indische Spiegel) opnieuw geëvalueerd en opgenomen moeten worden. Maar genderdiversiteit moet nimmer een streven op zich worden. Een literaire canon kan worden samengesteld op basis van literaire kwaliteit, populariteit, de mate waarin het verhaal in kwestie een stempel op de maatschappij heeft gedrukt, evt. historische waarde - of de auteur een man of vrouw is zou geen leidende rol moeten spelen in de keuze het werk wel of niet op te nemen.
- (Oneens) Een canon mag, of moet, een weerspiegeling zijn van de (historische) realiteit en de iconische impact van een tekst valoriseren, niet de persoonlijke kenmerken van de auteur.

- (Oneens) Natuurlijk moeten er ook vrouwen opgenomen worden. (Hella Haasse is een minstens even goede schrijver als Mulisch bijvoorbeeld). Maar de discussie over gender gaat inmiddels erg ver. Ik denk niet dat Reve opgenomen moet worden OMDAT hij homo was, maar omdat hij bijzondere boeken schreef. Dat geldt ook voor nieuwere literatuur. Waarbij wel opgemerkt moet worden dat men de ogen open moet houden voor nieuwe vormen van literatuur, zoals spoken word enz. Marieke Lucas Rijneveld moet opgenomen worden omdat zij/hij/die geweldige teksten schrijft.
- (Helemaal oneens) Een canon dient zich verre te houden van stand, staat en politiek (kortom ‘de waan van de dag’)

7. **Diversiteit: Culturele diversiteit en de literaire canon (bij 3.10)**

- (Helemaal eens) Door dit te stimuleren krijgt de lezer de mogelijkheid om een veelzijdig beeld te ontdekken, waarin niet alleen het elitaire van de “blanken” naar voren komt, maar ook alles daarbuiten. Een voorbeeld hiervan is het werk van Anton de Kom: ‘Wij slaven van Suriname’.
- (Eens) We moeten niet vergeten oog te houden voor niet-witte, niet-mannelijke auteurs, maar omdat het wereldbeeld daar jaren geleden niet naar was, is het logisch dat een canon dat reflecteert. Het streven naar diversiteit lijkt me vooral (niet uitsluitend, maar vooral) iets voor de literatuur van nu. We kunnen daar vanaf nu op focussen.
- (Helemaal eens) Net als bij gender kan je culturele achtergrond de manier waarop je de wereld waarneemt en interpreteert sterk beïnvloeden, en daarmee ook de verhalen die je vertelt. Door andere culturele achtergronden te weren uit de canon, creëer je een eenzijdig beeld van de Nederlandse taal, cultuur en geschiedenis dat Nederland niet weerspiegelt en, in het ergste geval, een deel van Nederlands culturele gezicht ontkent.
- (Eens) Uiteraard moet een canon streven naar diversiteit (op allerlei vlakken, niet alleen culturele achtergrond) maar het moet ook weerspiegelen dat diversiteit in eerdere historische periodes minder centraal stond, en eerlijk laten zien dat bepaalde groepen (zowel in de literatuur als de maatschappij) gemarginaliseerd werden,
- (Eens) Dit zal het draagvlak voor de canon vergroten.
- (Eens) Om dezelfde reden als bij genderdiversiteit: literaire kritiek, jury’s en eerdere canonvormen hadden blinde vlekken die we bij elke herijking moeten zien op te sporen. Daarom móét het niet, maar we moeten ons wel

bewust zijn van wat we wellicht over het hoofd zien, welke schaduwcanon we missen.

- (Beetje eens) Een realistische afspiegeling van het literaire aanbod in een bepaalde tijd.
- (Beetje eens) Onderbelichte auteurs met diverse culturele achtergronden moeten zeker meer voor het voetlicht worden gehaald, dat kan alleen maar voor verrijking zorgen. Wellicht moet er wel tijd over gaan voor de literaire canon écht divers kan worden genoemd; een canon brengt per definitie de literatuur in kaart van op een ‘afstand in de tijd’. Niet alle opvattingen die vandaag heersen kunnen daarom in de selectie weerspiegeld worden, al kan de selectie wel tot op zekere hoogte gekleurd worden door de blik van vandaag.
- (Beetje oneens) Wanneer een begaafd auteur vanwege diens culturele achtergrond naar de achtergrond is verdrongen, moet dit gecorrigeerd worden - men moet een kritische, hedendaagse blik in het literaire verleden duiken. Maar culturele diversiteit zou geen doel op zich moeten worden. Een literaire canon kan worden samengesteld op basis van literaire kwaliteit, populariteit, de mate waarin het verhaal in kwestie een stempel op de maatschappij heeft gedrukt, evt. historische waarde - culturele achtergrond van de auteur zou geen leidende rol moeten spelen in de keuze het werk op te nemen.
- (Helemaal oneens) Ik accepteer wel een andere formulering: i.p.v. ‘moeten’ het ww. ‘kunnen’ gebruiken. De literaire tekst (de kwaliteit daarvan) bepaalt of een tekst al dan niet wordt opgenomen in de canon; alle andere aspecten (zie vorige vraag) zijn gebaseerd op niet-literaire eigenschappen.
- (Helemaal oneens) Opnieuw: dit kan enkel als die auteurs door uitgevers, publicisten, reviewers, performances etc. “rijp” gemaakt zijn voor canoniëring. Met betrekking tot auteurs met verschillende culturele achtergronden is er ook het probleem dat vele van hen nog aan het publiceren zijn. In het algemeen lijkt het me discutabel om aan nog levende auteurs een canonieke status toe te kenen; Anderzijds is het van belang dat zij (zoals iedere Nederlandstalige auteur) aangespoord worden om in dialoog te gaan met de canon (door hem te “vertalen” naar het heden, door hem te bekritisieren, te performen etc.) Dat betekent ook dat een canon meer dan een lijst moet zijn, maar ook (op websites of in publicaties) ruimte moet bieden voor hedendaagse omgangswijzen met de canon. Het zou mooi zijn als daarbij wel veel aandacht zou kunnen worden geschonken aan alle mogelijke vormen van diversiteit.

8. Diversiteit: Representatie van Nederlandstalige literatuur uit de voormalige koloniale gebieden in de canon (bij 3.11)

- (Beetje eens) Het feit dat ik er als Vlaming geen ken, toont aan hoe nodig het is...
- (Beetje oneens) Koloniale literatuur moet aangeboden worden bij de lessen geschiedenis. Ze zijn niet per se deel van de canon omwille van hun historische waarde.
- (Beetje oneens) De canon kan deze teksten bevatten. Het “moeten” legt vooraf al beperkingen op aan de inhoud van de canon.
- (Eens) Ik verwijs hier graag naar de reactie van Frank Keizer op Neerlandistiek.nl: <https://neerlandistiek.nl/2022/06/kosmopolitische-gevaren/>
- (Eens) Ze moeten wel in het Nederlands geschreven zijn
- (Eens) Ik ken bij mijn weten geen koloniale schrijvers. Vandaar dat ik hier best voorstander van ben, zodat toekomstige studenten hier wel wat kunnen invullen.
- (Helemaal oneens) Een herhaling van zetten. Elisabeth Eybers heeft terecht de PC Hoofd-prijs gekregen, niet omdat zij in het Zuid-Afrikaans dichtte, maar omdat haar gedichten goed zijn geschreven. Zij had iets te vertellen en de vorm die zij daarvoor koos, was goed en aansprekend.
- (Neutraal) Ja, maar dan moet je onderscheid gaan maken tussen verschillende canons, vb: ‘Canon der Nederlandse taal’ vs ‘Canon van de lage landen’ of iets dergelijks. Wij hebben cultureel niet veel gemeen met die mensen overzees, en omgekeerd geldt hetzelfde. Dus ik zou een algemene canon maken, maar voornamelijk een regionale canon gebruiken.
- (Oneens) Als de canon uit voldoende aantal boeken bestaat is er veel voor te zeggen om daar werk van Frank Martinus Arion en Alfred Birney in op te nemen. Omwille van de kwaliteit, maar niet vanwege hun Surinaamse en Indonesische achtergrond.
- (Oneens) Ik heb verscheidene ‘Indische’ romans in mijn canon opgenomen, omdat het geweldige boeken zijn. Maar het is niet a priori een vereiste wat mij betreft.

9. Kinder- en jeugdliteratuur in de Nederlandse literaire canon (bij. 3.12)

- (Beetje eens) Ik zou het aantal titels beperkt houden. Een klassieke literaire canon is m.i. geen goed instrument om kinderen- en jeugdliteratuur te promoten. Op enkele klassieken na, hoort die literatuur m.i. rekening te houden met de wereld waar kinderen vandaag mee geconfronteerd worden en dat staat haaks op een canon die volgens mij enige patina vereist. Ik zou dus pleiten voor een aparte canon voor kinderen- en jeugdliteratuur, die men ook beter een andere naam dan “canon” zou geven (maar niet minder aandacht)
- (Neutraal) Een aparte canon voor kinder- en jeugdliteratuur lijkt me beter.
- (Eens) Als je een canon van jeugdliteratuur wilt, kom je niet heen om vertalingen: Astrid Lindgren, Roald Dahl, Cervantes (Don Quichot), Hector Malot (Alleen op de wereld), Collodi (Pinokkio), ...
- (Helemaal eens) Mijn kennis is vooral gebaseerd op historische jeugdliteratuur, maar ik ben ervan overtuigd dat de scheiding tussen klassieke literatuur en kinderliteratuur zeer achterhaald is. Uit kinderliteratuur blijkt veel over een maatschappij en zijn cultuur omdat deze boeken, vooral op historisch vlak, gericht zijn op de opvoeding van toekomstige generaties.
- (Helemaal eens) Woutertje Pieterse geeft een ingang naar de wereld van kinderen van niet zo heel lang geleden, en daarmee naar de samenleving van toen onze samenleving gevormd werd.
- (Helemaal eens) Het belang van kinder- en jeugdliteratuur wordt systematisch onderschat. De kwaliteit ervan in het Nederlandse taalgebied bevat hoge pieken, die al te vaak genegeerd worden. De impact van kwalitatieve tijdloze literatuur voor deze doelgroep verantwoordt zeker opname in de canon.
- (Oneens) In de middeleeuwen bestond er nog geen kinderliteratuur. En hoeveel mensen hebben kennis van kinderliteratuur uit de 19e eeuw? Waar begint een kinderliteratuur-canon?
- (Oneens) Die boeken horen in een andere canon thuis, namelijk de kinderboekencanon. Die kun je meer of minder historisch samenstellen.

